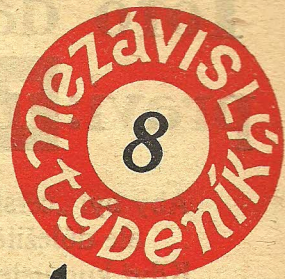

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 24. ÚNORA 1932

ZA KČ 2.—

**Nezaměstnaní
poslanci a přetížení ministři** JOSEF MACEK

O nacionalismu KAREL ČAPEK

Selský vůdce JAN HERTL

Nový německý nacionalism HENDRIK DE MAN

Pluk mrtvých hlásí... GEL

Jak by vypadala příští válka —Eddie—

Rovnováhu – ale jak? — Mladí uvažují o řešení

Goethe a docent pornografie — Sedláci a dělníci si musí rozumět

Toto datové razítko

praví: **TAK DLOUHO VYDRŽÍ!**

Aby byl „čerstvý“ – to je při margarínu důležité . . . ale důležitější jest vědět: „jak dlouho vydrží?“ Když kupujete vejce, zeleninu atp., musíte se dříve přesvědčit o jejich čerstvosti . . . Při nákupu delikatesního margarínu „Vitello“ stačí pohlédnouti na razítko - a hned víte, jak dlouho „Vitello“ vydrží!

Tak můžete mít delikatesní margarín „Vitello“ vždy čerstvý - na stůl . . . k vaření, pečení, smažení . . . i na pomazanku.

VITELLO DELIKATESNÍ MARGARIN

..... ZARUČUJE
TRVANLIVOST

Každá kostka margarínu „Vitello“ Vám ručí do natištěného data za svou trvanlivost! Všimněte si vždy tohoto data – to jest Vám nejlepší ochranou!

o d b o r n í l é k a ř i

Odborný ženský lékař Dr. Vepřovský,
Praha II., Václavské n. 67. Ord. od 2—5. Telefon č. 268-36.

Půjčovna knih „MÍR“ Praha II, Vladislavova 2. Palác Báňské a hutní

NEJNOVĚJŠÍ ČESKÁ LITERATURA, JAKOŽ I NĚMECKÁ,
ANGLICKÁ A FRANCOUZSKÁ

BANKOVNÍ DŮM

PETSCHKA SPOL.

PRAHA II, BREDOVSKÁ 18

ADRESA TELEGRAMŮ: PETSCHKOMP

N A B Í D K Y A P O P T Á V K Y

Poplatek za jednu noticku zaslany současně ve známkách obnáší Kč 10.—, služby a práce Kč 5.—

Píkolka uzavřená, ve velmi dobrém stavu — ujetu 26.000 km — nové gumy, kompletní výzbroj, ihned za

velmi levnou cenu a výhodných podmínek na prodej. - Zn. „Čtyřsedadlový vůz“, do adm. t. l. pod číslem 65.

Koupím knihovnu (skříň) starší, zachovalou. Nabídky do adm. t. l. pod čís. 66.

Vysokoškolačka připravuje k maturitním, postupným a reparačním zkouškám. Nabíd.

ky do administrace t. l. pod čís. 67.

Hledám dobrého učitele neb učitelku k doučení německé

řeči, ve večerních hodinách. Udejte honorář. Nabíd. do administrace t. l. pod číslem 68.

DOPISY URČENÉ PRO TUTO RUBRIKU OZNAČUJTE: NABÍDKY A POPTÁVKY A ČÍSLO INSERTU

OBSAH 7. ČÍSLA PRÍTOMNOSTI: Zbd.: Spořit a kontrolovat. — KAREL ČAPEK: O tom socialismu. — EDUARD VYŠKOVSKÝ: Co chce ten pán a ta veřejnost. — GEL: Odmitá stát opravdu deset miliard Kč? — OTTO RÁDL: Ona. — STULTUS: Pokolení, které nezná pomeranč. — Ing. V. HAVEL: Souboj dvou. — Eddie: Jak by vypadala příští válka. — O nezaměstnanosti. — Skryté souvislosti. — Politik a podnikatel. — Jásot hrobníků.

Prítomnost

za redakci odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVIČ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮLROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt. a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Nezaměstnaní poslanci a přetížení ministrů

(článek o naší parlamentní mašinerii)

Fakt, že od schválení rozpočtu (v listopadu) náš parlament neudělal nic, co by stálo za řeč, je důvodem k ostrým obžalobám — ale koho? Jestliže občané, hlavně nezaměstnaní, podzaměstnaní a hospodářsky ohrožení jsou hluboce nespokojeni s tím, že naše politická mašinerie takhle selhává při potírání hospodářské krise, dlužno dodat, že poslanci jsou nad tím ještě nespokojenější, a snad mohou říci, že většina z nich se nad tím stydí a — má vztek. Ale na koho? Občané-voliči obviňují z nečinnosti parlamentu poslance. Jsou ti poslanci vinni?

Někteří z nich by se rádi tohoto obvinění zbavili poukazem na vládu, to že je ten pravý vinník, protože „nedává parlamentu práci“. To je však obrana chabá — protože parlament má právo pracovat i bez podnětů vládních — má možnost rokovat o návrzích iniciativních, podaných od poslanců a usnášet se o nich, ať se to vládě líbí nebo nelíbí. Náš parlament tohoto práva však nepoužívá, kromě zcela výjimečných a celkem méně významných případů, a udělá-li poslanec iniciativní návrh, pomyslí si obyčejně jeho kolegové, že vyhnal státu z pokladny pár stovek na zbytečný tiskopis, někdy si o něm (a jeho skupině) pomyslí, že patrně potřebuje nějaký „agitační materiál“ pro svůj okres nebo svoji stranu a její noviny. (Do této rubriky patří zejména komunistické „návrhy“ na potírání hospodářské krise. Jejich naivita a zlomyslnost je asi stejná.)

Iniciativní návrhy poslanců jdou z devadesáti devíti procent do koše. V nejlepším případě vyloví časem vláda z tohoto koše aspoň některou myšlenku a udělá z ní vlastní „vládní návrh“.

Jak se to dělá.

„Normální“ postup při zákonodárné činnosti našeho parlamentu je tento: Politické strany, které tvoří vládní většinu, domlouvají se, o čem by měly být vydány zákony. Každá ze stran přijde s návrhy temat, na kterých její voličstvo má zvláštní a co nejbezprostřednější zájem. Existují sice také t. zv. státní nezbytnosti, ale i ty se posuzují s hlediska stranického, jak a pokud jim ti kteří vyjednávači rozumějí (na př. stavba silnic, reforma správy, zkrácení presenční služby vojenské, otázka bytová, zdanění výnosů a důchodů, unifikace práva a j.). Když se vyjednávači stran dohodnou na předmětech, o kterých se mají udělat zákony, rozdělí se příprava návrhů pro ně mezi ministerstva. Poněvadž ministerská křesla bývají už mezi strany rozdělena tak, že pravomoc toho kterého ministerstva týká se nejvíc zájmové sféry ministrovy strany, bývá první návrh k zákonu vypracován pod rozhodným vlivem přímých interestů. Někdy pověří ministerská rada přípravou návrhu vládního určité ministerstvo, jindy určitý mi-

nistr se sám vzbudí, a vykládá si pravomoc svého resortu tak, jak potřebuje, přijde s návrhem vládního návrhu sám. (Tak na př. návrh zákona o kartelech by mělo dozajista vypracovat nejspíše ministerstvo průmyslu a obchodu, ale poněvadž toto ministerstvo se považuje za ochránce kartelů, dalo se do přípravy zákona o kartelech ministerstvo zásobování; to jej připravovalo bez viditelného výsledku asi dva roky; počátkem ledna tohoto roku byl otištěn v novinách návrh zákona o kartelech, vypracovaný v ministerstvu spravedlnosti.)

Když vznikne v ministerstvu pověřeném nebo více anebo méně příslušném první návrh zákona, pošle se do „připomínkového řízení“, t. j. rozešle se ostatním ministerstvům, aby k němu podala svoje návrhy. Ministři ponechávají svým odborným úředníkům kritiku ryze právníckou nebo technickou, ale politickou provádějí přirozeně sami, obyčejně za příbrání poslaneckých a senátorských klubů svých stran; kluby mají na určité otázky své komise nebo aspoň experty, kteří podávají svá dobrá zdání. Když ministr přijme za své kritiku nebo radu expertů své strany, podá ji spolu s kritikou a návrhy svého resortu tomu ministerstvu, v němž vzniklo ono embryo zákona. Toto ministerstvo po dojití připomínek je přezkoumává. Některým přizná váhu a pozmění svůj původní návrh podle nich, jiné odmítne ať už z důvodů věcných nebo na příkaz ministra, který hájí stanoviska své strany a nechce se přizpůsobit návrhu kolegy z jiné strany. Prepracovaný návrh jde pak zase k ministerstvům, aby se teď vyjádřila, souhlasí-li. I může vzniknout zase řada námitek a odporů. Tam, kde se jedná o rozdíl v názorech (nikoli zájmech), bývá dohoda snadnější. Někdy referent ministerstva „mateřského“ navštíví referenty ministerstev namítajících něco, nebo sezve meziministerskou komisi k ústnímu projednání sporných bodů — a takto se nakonec najde nějaké, všem přijatelné východisko a formule.

„Ožehavé otázky“.

Horší je, když se objeví zásadní rozpor zájmový, na př. v otázce míchání lihu do benzinu. Zde zřejmě nejde pouze o to, jak ta směs bude působit na stroje, dnes zařízené na pohon benzinový, ani pouze o to, jak zabezpečit správný poměr lihu a benzinu ve směsi, kvalitu lihu a pod., nýbrž jde především o to, co ta směs má stát, má-li být „dovoleno“ majitelům motorů, aby si kupovali pohonnou látku, kterou chtějí, či má-li se jim vnucovat směs, a za jakou cenu, za jakou cenu se má líh přejímat (platit) lihovarům „zemědělským“ a „průmyslovým“ (které jej dělají mnohem laciněji, ale přece ještě mnohem draže než co stojí benzin), zkrátka jde tu o otázky, na které úředníci ministerstí jsou „krátčí“, lépe řečeno, jde o t. zv. „ožehavé otázky“, do kterých se úředníkům nedovoluje mluvit. Zde musí být slyšeni „odborníci“, což znamená v Československu i leckde jinde — „interesti“. A tu ministři si tedy zavolají „své lidi“ — v otázce právě uvedené zavolá si ministr zemědělství

majitele lihovarů zemědělských, kteří v této vlastnosti se honosí také zastupováním zájmů „našeho drobného bramboraře na Českomoravské pahorkatině“, ministr obchodu přijme zástupce průmyslových lihovarů (ti ho totiž navštíví sami z odůvodněného strachu, že by se na ně mohlo zapomenout), a zavolá si zástupce zdejších továren na automobily. Ministři socialističtí budou slyšet zástupce odborových organizací dělnictva lihovarského, šoférů, automobilek a družstev, která užívají nákladních automobilů, a už kalkulují, oč jim stoupne režie zdražením dopravy, a jiných „konsumentů“. Skoro každý ze slyšených odborníků, recte zájemců, bude vidět otázku jen ze svého co možná omezeného a bezprostředního zájmu. Mállokterý z nich se bude starat o to, jak se projeví účinky toho, co on doporučuje, za několik let, jak to dopadne i na něho nazpět, až se na př. ještě více rozbují onen zvláštní domácí quasi-dumping, který už po léta s lihem provádíme, do takových rozměrů, do jakých vyrostl dumping cukerní. Někdy se také stane, že některý dělnický delegát bude papouškovat v této otázce argumenty, které mu napsal jeho kapitalistický zaměstnavatel — docela tak, jak kdysi papouškovali někteří dělničtí delegáti argumenty svých zaměstnavatelů pro vysokánská ochranná cla průmyslová a pro snížení výnosových daní a pro jejich odpisy. Vystoupí také představitelé „vědy zemědělské“, kteří dokážou pomocí svých statistik a strakatých diagramů, že míchání lihu do benzínu je nezbytným a neodkladným příkazem techniky i ekonomiky. Vojenští páni budou mluvit o „s o b ě s t a ě n o s t i“ atd.

Situace ministrů.

Každý ministr bude mít tedy plnou hlavu „pro“ a „proti“, a bude přemýšlet, komu ze své strany má uvěřit, komu chránit zájem a koho si odmítnutím znepráčet. Čím více zájmů se bude cítit dotčeno, tím horší bude situace ministrů. Zápas více nebo méně skrytý, ale spíše více než méně lité, rozpoutají se uvnitř stran. Snaha zachovat navenek zdání jednoty vede k manipulování tisku. Redaktorům nastanou zlé časy: dnes dopřejí místa k argumentům pro jednu skupinu, v zápětí se s protestem proti jejich stranictví ozve skupina druhá. (Vzpomeňme si na př., jak se dívají na ochranu nájemníků mladí lidé, kteří se chtějí vzít a hledají byt, nebo nově se zařizující řemeslník nebo obchodník, když hledá krám — ale jak na tutéž věc se dívá chráněný nájemník s několika dětmi a vyhlídkou na snížení platu.)

Východisko v pěkném hesle.

Ministrovi (a velké většině t. zv. aktivních politiků) nejedná se o řešení vědecké otázky, nýbrž o úpravu lidských poměrů takovým způsobem, aby ji účastníci přijali jako poměrně nejvhodnější východisko ze zájmového konfliktu. Velké části politiků velkých i malých jedná se udržení mocenské pozice nebo oblíbenosti jejich a jejich strany, a tu nezřídka se rozhodnou dělat politiku ne sice správnou, ale takovou, kterou lze snadno a působivě obhájit (tomu se říká politika populární, horším jménem demagogie). Vzpomeňme jen na krásné fráze o „ochraně domácí práce“, kterými se hájívá ochranné clo, nebo co všechno se nedělá „v zájmu zachování nezbytné důvěry v naše peněžnictví“, anebo „na podporu našeho zemědělství, které je základem národního blahobytu“. Odjakživa se i nejhorské druhy sociálního vykořisťování

a parazitnictví odívaly ve formule velebné — plýtvalo se při tom vůlí boží, zájmem vlasti nebo lidu atd.

Politik prý musí počítat se skutečnostmi. Je-li skutečnost taková, že národ věří v ochranná cla jako katolíci v neposkvrněné početí, nelze s ním dělat politiku svobodno-tržební. Nechce-li národ platit daně t. zv. přímé, nechce-li, aby „mu ministr financí sahal stále hlouběji do kapsy“, bude mu možno vyhovět tím, že mu ministr nechá kapsu na pokoji, ale bude mu sahat tím hlouběji do mísy — daněmi nepřímými.

Ministr nemá možnosti ani času, aby si sám teprve připravoval veřejné mínění (ani ve své vlastní straně) v tom okamžiku, kdy je potřebuje na podporu nebo obranu správné politiky. Nestaral-li se o to dřív a jestliže mu nepomáhali a nepomáhají jiní, neprorazí se správnou myšlenkou a má pouze volbu nějakého kompromisu, úplného ústupu (třeba s veřejným ohrazením) anebo demise.

Ministra jeho strana.

A teď se vraťme k našim poměrům: náš ministr obyčejně požádá „svoji stranu“ (t. j. ty, kdo v ní rozhodují), aby se usnesla na tom, co on má hájit ve vládním sboru při dané sporné předloze. Ministr už obyčejně bývá tak zkušený, že ví nejen „co strana žádá“, ale také „co strana zmůže“ a konečně i „co strana unese“, připraví podle toho svůj návrh a dostane zmocnění k svému postupu. Ale ministři ostatních koaličních stran také mají svoje direktivy, které podobným způsobem „si vyžádali“ od svých stran. I nastává onen proces, který dostal od dob pětky jméno kuhhandl. „Jedná se“ ráno, v poledne i večer, před jídlem i po jídle, a věc nejde s místa, protože jednak je zájmů zastoupených ministry příliš mnoho, jednak zmocnění ministrů jsou omezená, a žádný si netroufá znatelně couvnout nejen z obavy, že by mu to strana neschválila, ale že by ústupkem zvětšil účinnost a nenasytnost druhých stran. Statečně podlehnout — to se smí teprve po několikaměsíčním „tahání“, až i „vítězi“ dochází dech a nemá už síly ani chuti na novou ofensivu po svém „vítězství“. Po takovém „boji“ dostanou i ministři stran poražených od svých stoupenců projevy díky a uznání, že se tak statečně drželi proti přesile. Kdyby v ten okamžik umřeli, dostanou na hrob nápis stejný jako hrdinové u Thermopyl. A snad by jim i patřil, pomyslí si člověk, když si vzpomene na některé „prohrané kampaně“, na př. o daňovou reformu a „úpravu“ hospodářství samosprávných svazků z r. 1927.

„Rozdělení odpovědnosti“.

Ale žádná strana by dlouho nesnesla ministra, který by vítězil jen v mravním smyslu, kdežto fakticky by prohrával. To ví také ministr. Z toho se udělá závěr: Buď se musí vyhrávat, anebo se vina za prohru svalí na jiná bedra ve straně. Dlužno opatřit významné spoluvinníky. Této jednoduché taktice se ostatně brzy naučí každý „praktik“ v jakémkoli spolku, družstvu nebo odborové organizaci. Říká se tomu také „rozdělení odpovědnosti“, nejnověji také „soustava parlamentních osmiček“. Veřejnosti se tento postup předkládá jakožto „odevzdání věci odborníkům“. Ve skutečnosti jde o svalení odpovědnosti za kompromis nebo porážku na ty, o kterých ta neb ona strana se domnívá, že jsou nejpůsobivější věc buď vyhrát nebo osobně unést prohru. — Bylo by omylem domnívat se, že jsou to nějakí beránci, kteří mají

snímat cizí hříchy, že jsou to nějací obětovaní ztracenci nebo princezny, předhozené drakům. Naopak: to jsou vybraní, zkušení a dobře „vyzbrojení zápasníci“, bez metafor řečeno: houževnatí, obratní a nebojácni vyjednávači.

Na této věci je chybné jen to, že se tento postup provádí před podáním osnovy parlamentu do takových podrobností, že předně to vyjednávání trvá nesmírně dlouho, a za druhé, že výsledek je tak vyvážený a vratký kompromis, že žádné ze stran nebývá dovoleno pak už ani dýchnouti, aby se celá stavba nezořila. Celé to veleumělé dílo bývá tak vybalancováno, že nesnese nějakou změnu v parlamentě podle návrhu té neb oné strany, neboť to by byl její „úspěch“, „na úkor“ jiných.

Praktiky vyjednávačů.

Když se v nějaké „pětce“, „osmě“ nebo „čtyřce“, po případě v ministerské radě kompromis uhandluje, nastává úkol přimět strany, aby jej přijaly. Každý vyjednávač teď musí obhájit před svým klubem výsledek, ke kterému on sám už dal souhlas — třeba obvykle s výhradou souhlasu svého klubu. Když hodně vymohl na stranách druhých, jest jeho posice lehká. Horší je, když podlehl. Tu se obvyčejně postupuje jak v klubech, tak ve stranických novinách, takto: vyličí se situace co nejčerněji a ukáže se, že za těchto těžkých poměrů se dosáhlo maximálního, vlastně ani netušeného výsledku! Někdy je nutno přidat na tuto miskou vah ještě řadu slibů, které poražený vyjednávač dostal od druhých pro projednávání jiných věcí. A tak „staří kouzelníci“ dovedou presentovat prohru tak, že je k nerozeznání od vítězství. Tyto praktiky jsou ostatně známy z voleb. Ještě se u nás nestalo, aby ve volbách byla některá strana poražena — posuzujeme-li výsledek volby podle jejích novin. A tak některým stranám a vyjednávačům lze prorokovat, že se uvítějí jako rakouští generálové.

Junktim.

A teď několik slov o metodě log-rolling čili válení klády, u nás zvané obvyčejně „junktim“. Naše politické sektářství, podporované soustavou poměrného zastoupení, vede k velikému množství stran v parlamentě a k nezbytnosti vlád koaličních. Čím je více členů ve vládní většině, tím hůř se docíluje jednomyslnosti v návrzích vládních. A naše vládní soustava přijala princip jednomyslnosti neboli také veta („nepozvalam“). Naši politikové se domnívají, že nelze do koalice zavést princip většiny — patrně z toho důvodu, že by pak v parlamentě mohla být vláda poražena, kdyby k menšině koaliční při hlasování přistoupila oposice. Tohle by se zajisté stát mohlo, ale jak už dnes situace v parlamentě vypadá, stalo by se to tehdy, kdyby toho návrh většiny uvnitř koalice zasluhoval. Považme, že už i němečtí národní socialisti se dovedli povznést k takové míře objektivitě (v českém nacionálním tisku se tomu říká „státotvornost“), že hlasovali pro státní půjčku! Tedy kromě komunistů snad žádná ze stran opozičních by nehlasovala proti dobrému návrhu vnitrokoaliční většiny. V Anglii při velké otázce celního tarifu (byť i ciferně nízkého) se nedocílilo ve vládní většině jednomyslnosti. A co se stalo? Vláda podala přece tento návrh, ale dovolila svobodnotřezběnmu svému členu mluvit proti a jeho stoupencům hlasovat proti. To je jiná lekce pro voliče! Ti vidí, že jejich poslanci hájí

statečně zásady, k jejichž uplatnění byli zvoleni — ale že je jich málo! Kdo uznává nebo později uzná, že jejich názory jsou zdravější, ať při příští volbě volí jinak, než volil minule. — Je to mnohem poctivější než naše soustava „válení klády“. Ta záleží v tom, že koaliční členové, nesouhlasící s návrhem některé skupiny koaliční, projeví ochotu hlasovat „pro“, když druzí současně budou hlasovat pro jejich požadavek, se kterým třeba také sami nesouhlasí. Každý člen koalice u nás žádá „kompensace“ za to, že pomůže druhému k prosazení jeho návrhu, který by z věcných důvodů nedosáhl v parlamentě většiny. Jako školní příklad bych mohl uvést zavedení t. zv. dovozních listů na okurky v r. 1930. (Dovozní list je cenný papír, který dostává vývozce zboží při vývozu. Zní na tolik korun, kolik by se platilo dovozního cla z vyváženého zboží, kdyby se k nám dováželo. Tímto papírem lze pak platit clo z některých druhů zboží — jako hotovými penězi. O částku cla, které dovozní listy představují, státní pokladna takto přichází.) Strany socialistické tehdy hlasovaly pro, přes svoje přesvědčení, že se jedná o věc nesprávnou, protože agráři se zavázali za to hlasovat pro zlepšení podpor v nezaměstnanosti podle gentského systému, což nechtěli udělat bez „kompensace“. Socialisté si tehdy netroufali jiným způsobem prosadit toto sociálně politické opatření. Řekl jsem tehdy v plenu sněmovny, že strana sociálně demokratická bude hlasovat pro ty dovozní listy se „zařatými zuby“, což se agráři tisku nelíbilo. Očekával nebo aspoň žádal, aby socialisté hlasovali s úsměvy radostí pro ten škodlivý nesmysl (který ostatně okurkářům nepomohl, jak ukázala loňská aféra se zničením okurek v Dřísech).

Spojování (jungování) různých požadavků v koalici je nejodpornější nešvar, který poškozují stát a mate i demoralisuje voličstvo stran. Není to žádná zvláštnost československá. Na př. ve Francii t. zv. „vyžírání rozpočtu“ se provádí právě tímto způsobem. Poslanci z různých oblastí se domluví, že si navzájem pomohou při hlasování pro věci lokálního významu, třeba sebe špatnější nebo nesmyslnější. A americký název „log-rolling“ ukazuje na oblibu této praktiky za oceánem. U nás tuto manipulaci stran povznegli na státní princip členové pětky se svým sborníkem Švehlou v čele.

„Válení klády“ selhalo.

Zdá se, že nyní v hospodářské krizi selhalo — ale dokonale — tohle „válení klády“. Členové koalice se rozdělují dnes na obě strany každé „klády“, která se státu svalí do cesty, a nechtějí za nic přejít na jednu stranu, aby se kláda hnula sem nebo tam. Nezbude, než ji převálit před tu stranu, která je slabší. Která to bude, rozhodnou voliči — bude-li se ovšem rozhodovat demokraticky, jak o to usilujeme.

Náš systém práce parlamentní musí být změněn, protože tak, jak dnes vypadá, tak to stát už dlouho nesnese. Kdo se nestará o změnu metod vládních a parlamentních způsobem demokratického přesvědčování a skutečných reforem, pracuje — smí-li se tak říci — svou leností čili důstojným klidem pro reformy nedemokratické.

Co se má dělat.

Mám za to, že vláda musí upustit od metody „jednomyslnosti“ při přípravě vládních návrhů — protože

tato metoda se ukázala špatnou při našich početných a různorodých koaliciích. Bud' se může zavést něco takového jako v Anglii při projednávání celního tarifu, anebo se může zavést soustava taková, že ministr předloží parlamentu návrh pod vlastní odpovědností, za souhlasu celé vlády jen v hlavních rysech, při čemž by se stranám dovolilo hlasovat o podrobnostech volně (to se teď nakonec musilo přijmout u nás při přípravě zákona bankovního), anebo se může uvolnit cesta iniciativním návrhům poslanců v parlamentě za „tolerování“ jejich výsledků vládou nebo jinak — ale v každém případě se musí uvolnit cesta k práci ve vládě i v parlamentě.

Návrh vládou propuštěný nebo tolerovaný ať ministrov, ať poslanci, může být předmětem jednání v parlamentních výborech a v plenu. Co dnes se děje v ministerských komitétách (místo řádné ministerské rady byly vytvořeny skupiny „ministrů politických“ a „hospodářských“) nebo ve všelijakých „osmách“ — to se může mnohem lépe — pro veřejnost srozumitelněji — provádět ve výborech a v plenu. Plenum nespokojené s elaboráty výborů může jim je vrátit k novým poradám a lepším návrhům. Ale musí se uvolnit cesta a musí se chtít a dovést pracovat. Dnešní parlamentní práce ať ve výborech, ať v plenu na „dohodnutých“ a nezměnitelných předlohách je pouhá liturgie, ze které mizí náboženský obsah: demokracie.

Josef Macek.

p o z n á m k y

Rovnováhu — ale jak?

Ze hospodářská krize nesmí skončit rozvratem státních financí a proto zanedlouho rozvratem veškerého hospodářství, v tom by se právě i levé směry měly shodovat. Bankrot má přitažlivost jen pro ten levý směr, který se rozhodl prosadit budoucnost revolucí. Teoretikové tohoto směru předpokládají, že zoufalství je pro revoluční aktivitu tolik jako pařeníště pro rostliny. Ostatní levé směry, které chtějí hospodářský život postupně podřízovat moci státu, nemohou si přát, aby to byl bankrotářský a otrěsený stát, kterému bude dána moc do rukou. Tím je dáno naše zásadní stanovisko k problému rovnováhy státních financí. Čím hůře, tím líp — jsme úplně neschopni pojmouti sympatie k tomuto duchovnímu směru. Vycházíme tedy z názoru, že z katastrofy státních financí nemůže vzejíti nic dobrého, a přáli bychom si, aby tento názor byl důležitým pojtkem mezi námi a našimi čtenáři. Stačí všimnouti si, které kruhy v Německu projevily nedávno touhu po inflaci (když se ještě ani rány z první nezahojily!), aby chom si uvědomili, že je jedním z předních úkolů lidské demokracie udržeti pořádek ve státních financích. Je to stav, za něhož lid nejméně trpí. Všechnu hospodářskou rozháranost odnášejí si v první řadě nejslabší, nejzávislejší a nejméně zajištění. To je stará zkušenost.

O nutnosti udržení finanční rovnováhy tedy nepochybujeme. Ale to je jen jedna polovina problému. Druhá jest: jak udržeti rovnováhu? Pan ministr financí neústupně stojí u dveří se světkem papíru, jenž je popsán t. zv. novým finančním plánem. Je to poměrně klidný výraz pro neklidnou skutečnost. Jsou v tom plánu obsaženy číslice a výpočty, jež musí býti splněny, má-li ministr financí ještě odpovídati za pořádek. Je marno zlobiti se na tohoto muže, ač jeho naléhání může býti pociťováno nepříjemně. On toliko jako teploměr registruje určitý objektivní stav, který vzniká bez jeho vůle. Jeho úkolem jest udržeti pořádek ve světě číslic tím způsobem, že drží číslice příjmů a výdajů v rovnováze. Z jakých pramenů budou se živiti číslice státních příjmů, to nalézati už není jeho speciální úlohou. Zde záleží zejména na politice, jaké zdroje příjmů bude ochotno mu otevřít. Ministr financí sám, maje na mysli jen svou roli strážce rovnováhy, nepochybně by přijal právě tak ochotně nějakou dávku z kapitálu jako nově dané nepřímé.

Politickým kruhům, které budou rozhodovati o tom, v jaké podobě bude finanční plán uskutečněn, neměly by scházeti

dvě vlastnosti: rozmyslnost a odvaha. Rozmyslnost: té je třeba k tomu, aby se pochopilo, že finančním plánem nelze zase zatěžovati jen široké vrstvy lidové. A odvaha, jí je třeba k tomu, aby se to zkusilo s důkladnějším praktikováním úspor na poli, jež se zatím pokládalo za nedotknutelné. Sto milionů úspor ve vojenském rozpočtu je málo. Neudělá-li se dříve, než se přijde s jakýmkoliv finančním plánem, všechno, aby se zredukoval vojenský rozpočet pro tento rok na nejnížší možnou míru, znamená to, že naši politice schází pravá odvaha. Kdyby na př. vojenská správa také v tomto roce těžké krize uspořádala manévry se všemi milionovými výdaji, musili bychom to pokládat skoro za frivolitu. Také není dobře přicházeti s jakýmkoliv návrhy nových daní, dokud se nenašel aspoň vážný pokus, dobytí pro státní pokladnu podstatnější část z miliardových danových nedoplatků. Politika zajisté jest také kompromis, ale není ovšem jen kompromis. V takových dobách, jako jest nynější, má býti politika založena zejména na rozhodnosti a odvaze. Sháněti miliony na sirkách, tabáku a pivu a vyhýbat se pramenům daleko vydatnějším — to svědčí o nedostatku potřebné odvahy.

—fp—

Mladí uvažují o řešení

Prítomná doba ukazuje, že systém, ovládající náš chléb vezdejší, se isoloval, odcizil se člověku. Technika a racionalismus vykonaly značné pokroky a není jejich vinou, že na sto procent neprospěly člověku. Ty mu mohly stejně prospěti jako ublížiti; záleželo jen na jejich použití. Toto jest si nutno uvědomiti, neboť denně jsou zřejmy pokusy, jež by rády máty diagnostu.

Nespoutaný, nekontrolovaný kapitalismus se sám dostal do nemoci a tu je třeba se dobře orientovati, tu nejprve hledati důvod. Neznamená to odsouditi tento systém v celém jeho vývoji. Kapitalismus jako nositel výroby a distribuce vykonal své velké dílo, byl platným článkem vývoje. Nelze mu to upírati, stejně jako není snahou zmenšovati zásluhy generací, které značnou dobu řídily tohoto obra. Jest si však uvědomiti, že technika překlenula všechny přírodní hranice, řadou technických prostředků zkrátila vzdálenosti a dala kapitalismu mezinárodní funkci. V této vohle prosperovati, dokud nová odbytiště mu umožňovala hromaditi nové a nové zisky. Když však došlo k tomu, aby splnil své poslání sociální, ukázal svoji nemohoucnost. Rozrostl se v mocnost, která ztratila kontakt s člověkem samým, systém překročil svůj horizont. Člověk vyvíjel nové hodnoty kulturní, s novými ideami pokračoval ve svém vývoji. Kapitalismus však neviděl a nechce viděti tento vývoj, nechce aplikovati demokratické a sociální metody pro své poslání. Tak vzniká disharmonie, cesty se rozbíhají; zápas člověka a systému, zápas ducha a egoismu se znovu hlásí. Občasné krize, které dávaly velkým teoretikům argumenty k předpovědím ne docela nepravdivým, zmocňují se časem úplněji a důkladněji systému.

Je již mnoho těch, kteří si toto kriticky uvědomují. Jsou to z velké části mladí, ale jsou to i ti starší a starší věkem, příslušníci všech vrstev, kteří se nestali obětmi setrvačnosti, dovedou se dívat na západ i na východ, nalevo i napravo. Ti všichni by rádi přenesli kulturní hodnoty pod lepší výrobní a organizační systém. Neradi by intelekt, zosobněný v demokracii, nechali zahynouti s kapitalismem. Vidí nové metody na východě, rozeznávají jejich přednosti i nedostatky a porovnávají prostředí. Kapitalismus krachuje a pod systém ruský se dobře nehodí západní člověk.

Stačí analyza, je to řešení? Jistě ne. Je však dosti těch, kteří jsou spojeni stejným uvědomením, že bez plánu nelze jíti dále, že nutno přetvořiti starý systém v nový, bližší člověku. Ti se musí dohodnout, uvažovat, jaké řešení je možné. Nemůže nám přeče stačiti, že krize jaksi o interval později doléhá na náš stát. My musíme hledati řešení pro náš státní rámec, chceme-li dříve zastaviti tu řítící se budovu a dostati se ven.

Poněvadž nám nikdo povoláný neříká, jak si to představuje, je na těch nepovolaných, aby se přihlásili. Bude přeče dobře, když se začne uvažovati, jak si to my budoucí chceme představovati. Týká se to zvláště mladších a mladých, neboť ti by rádi věděli, na co se mají těšit. Jaký bude ten příští systém, jakou bude míti směrnicí? Bez legitimace věkové a úředního ustanovení chci ukázati na směrnicí. Musí mi to odpustiti ti legitimovaní, že se jim pletu do řemesla. I když tak udělám to bez obvyklého průvodního dovolávání se jmen, citátů, teorií a historie, mohlo by to stát za úvahu zkušenějších.

Chceme věděti, jak dále. Nepůjde to bez plánu, bez početních dokladů, které budou uvažovati o kapacitě konsumu, vývozu a dovozu, o možnosti žádoucí výroby i konsumu. Znamená to plán, budžet. Znamená to jistě i omezení soukromého vlastnictví. To však není ani pro demokracii nic no-

věbo a nemusí se lekat. Bohužel, jest co dělají s nejsilnější internacionálou, kapitalismem, vázaným solidaritou zájmů. Člověk se však musí ukázat silnější mocností.

Plánovitost znamená buďžet výrobní a spotřební. Musí tudíž vyjít od člověka samého, od jeho potřeb a tužeb. Konečné řešení bude jediné světové, o to není sporu. Kdo však chce čekat na řešení světové při současných perspektivách, kdo chce čekat jen na řešení evropské? Musí být pochopitelné, že i konečné řešení bude plánovité. Pro plán, pro jeho uskutečnění je nutná organizace. Tu si můžeme připravit doma a může nám být kostrou pro vlastní domácí řešení ve státě. Je nutno, aby dovedla přesvědčiti vlastní občany, odpovídala jejich občanskému charakteru a připravila je pro plán vyšší. Nelze tu kopírovati ruský systém, pracující s jiným materiálem a za jiných okolností.

Jak si představiti systém, který by zachoval demokracii, nedotkl se kulturních hodnot národa a přece upravil lépe výrobu a distribuci, připravil půdu pro širší a širší organizaci mezinárodní?

Pro nové řešení musíme počítati s plánem, buďžetem. Bude třeba, aby vyšel z toho; co tu máme, co se osvědčilo a vzbuzuje optimismus do budoucna. Takový buďžet nutno rozdělit na výrobně zemědělský, výrobně průmyslový a distribuční. Naše zemědělství s jeho typickým selstvem jest nutno oddělit od průmyslové výroby, stejně jako výrobu od distribuce.

Zemědělské podnikání samo dává náznak, kudy je třeba vésti cestu k jeho organizaci. Zemědělské družstevnictví roste stále rychleji a stačilo by rozvésti jeho funkci. Zákonná příslušnost k družstvu s mocí regulovatelnosti výroby, rozvedena do všech detailů, by mohla být řešením.

Průmyslová výroba vázána v zákonné kartely, řádně kontrolována, sloužící celku, by mohla jistě mnoho přinést.

Distribuce již dnes značně prováděná družstvy konsumními není utopií.

Je to jen nejhrubší schema, jež užívá elementů již existujících, kterým nadešla doba, aby byly k službám člověka. Snad to někdo nazve státním kapitalismem, snad jinak; na jmeně nezáleží.

Na těchto podkladech organizovaná plánovitost by dala možnost řešiti i mnoho ožehavých otázek sociálních. Bylo by možno početně vyjádřiti dobu pracovní a uvésti ji v soulad se skutečnou spotřebou, řešiti poměr venkova a vesnice (vyrovnávací fond), otázku ženskou, populační a jiné.

Proti tomu stojí jistě starý systém, neochotný k operaci, hájený svými lidmi a silou setrvačnosti. Jsou obtíže vnitřní i vnější, lidské i finanční. Chceme však dále, musíme i přes obtíže.

J. Hoidar.

Goethe a docent pornografie

Pan Karel Horký po svém výletu v zahraničím odboji, který tak poutavým způsobem vylíčil v Českém slově dr. Werstadt, omezil svou turistiku na oblast československou. Pan Karel Horký koná nyní výlety do politiky. Kdežto v Americe, v době vzrušené a v časech zlých, kdy bylo nutno počítat s každým trochu zapáleným vlastencem, honil po ulicích Štefánika, kterého měl chuť zmrskat karabáčem, honí nyní v době, kdy je nutno počítat s každým člověkem, jemuž nezůstal za nehtem ani krejcar nepoctivých peněz — dra Jaroslava Stránského.

Za tím účelem navštívil brněnskou tiskárnu Polygrafii a s uspokojením sepsal o tom zprávu, podloživ si papír časopisem Šejdrem, aby se to lépe psalo. Karel Horký, který by mohl i na přihlašovacím lístku udat jako své povolání: „Uražený zeť Dirichův“, nadepsal tento výlet „Docent pornografie“. Tím docentem je dr. Jaroslav Stránský, v jehož tiskárně se tisklyarchy k dílu „Das japanische Geschlechtsleben“. Tam byla nešťastná vyobrazení nejplozlejších spojení a nejneucudnějších způsobů a detailů coiti atd. Pan Horký chytl se obrázků a začal se. Ve vzrušení, které se ho zmocnilo, zapomněl na vše i na titulní list, na němž je napsáno asi 6 jmen německých univerzitních profesorů — ne docentů, nýbrž profesorů „pornografie“, kteří neupozornění včas na politické výlety pana Horkého, věnovali se badání sexuologickému. Po věcném upozornění, že jde o dílo vědecké, za jehož obsah odpovídá i vídeňský profesor dr. Freud, Horký, pevně zakousnut do japonského pohávi, naznačoval, „aby se dr. Stránský nechytil za nohu Freuda“. A pokochav se, napsal: „Kdyby sám Freud měl odvalu říci, že tyto reizmíttly jsou věda, potom stejně bych řekl, že takovéto vědě konkuruje jen záchod.“ Obáváme se, že tentokrát pan Horký i když zase neuhád, přece nebyl dalek pravdě. Někdy věda není skutečně daleko těchto míst a často musí věnovat i jim pozornost, ať už jde o špatné trávení, s nímž je spojena prudká popudlivost anebo o potlačené komplexy, které vykládá právě dr. Freud psychoanalýsou. V posledním případě sledávají právě lékaři typu dra Freuda účelným vy-

dávat takovou literaturu zcela shodnou s Magnus-Hirschfeldovými Sittengeschichte des Weltkrieges, dokazujícími zhoubný vliv války — která v imperialistických přátelích pana Horkého má vřelé přímluvce — na veřejnou morálku, a dokonce a rovněž i v obrazcích. Jsou to díla, která by skutečně nemusela existovat, kdyby někteří lidé nevydávali a jiní nečetli takové časopisy jako ku příkladu Šejdrem. Kdyby pan Horký poslal oněm šesti univerzitním profesorům, jejichž disciplinu přirovnal k záchodu, časopis svého přítele Jiřího Stránského, obdaroval by jejich vědecké pracovní cennými pomůckami a vědným materiálem, který by otiskl s onou upřímností a otevřeností učenců, která pokládá v některých neuvěřitelných případech za nutno citovat i s uvedením pramenů.

Z těchto důvodů uznáváme upřímně, že takováto díla jsou jistě blízka pornografiím, zvláště padnou-li do rukou nedospělých mladíků anebo takových lidí, jako je pan Horký. Tuto skutečnost zeslabuje ovšem jenom přesvědčení, že by stejný osud potkal každou učebnici anatomie, vydanou třeba nákladem spolku českých mediků. K tomu upozorňujeme, že dr. Stránský toto dílo nenaložil, nýbrž tiskárna, jejímž je spolumajitelem, vytiskla jen archy knihy objednané vídeňským nakladatelstvím, v přesvědčení, že zaměstná své dělníky, jejichž osud v těžké hospodářské krizi je v jiných závodech totožný s vyhazovem.

Pan Horký končí jeden svůj článek přesvědčením, že „dr. Stránský volá na pomoc vědu“ jen proto, že „chce lehce utéct z tohoto vídeňského abštajgu své československé morálky“ — a doufá, že se tímto případem bude zabývat nestranně i Peroutkova Prítomnost.

Jak možno pozorovat, nedoufal pan Horký marně a aby bylo vyhověno i nestranností, prozradíme panu Horkému i další abštajg československé morálky dra Stránského — v přesvědčení, že tím posloužíme panu Horkému, kterému jde přece o dra Stránského a ne o Das japanische Geschlechtsleben.

Zdá se, že dr. Stránský má těch abštajgů víc. Nedovedeme je rychle spočítat na prstech, ale určitě víme ještě o jednom. Je to výmarský abštajg jeho čs. morálky. To, co shledal v tomto abštajgu, nejen že jenom natiskl, ale hrůzo hrůzoucí, také naložil a to nákladem asi jednoho milionu Kč. Zatím co se pan Horký na svých politických výletech zamuloval z lásky k Jiřímu Stránskému do pohlavního života Japonců, oblíbil si dr. Stránský na svých literárních a filosofických výletech Johanna Wolfganga Goetha. A nejen že si ho oblíbil — vydal ho. A nestačil mu svazček ani antologie, nýbrž celé sebrané spisy pokud mohou zajímat Československo. Zapráhl do práce nejlepší znalce a redakci svěřil skvělému odborníkovi a jennému básníkovi Otokaru Fischerovi a vypůjčil si v bance milion korun, aby k stému výročí smrti tohoto velkého člověka mohl věnovat svému malému národu jeho dílo. Kdyby pan Horký zatoužil zkoumat, kterému z velmi starých a vzdělaných národů se podařilo toto dílo, dočetl by se na mnohých stránkách o mnohých nezdarech.

Pan Horký v druhém svém článku oznamoval svědectví 3.000 lidí, kterým přednášel na Zofině své posudky o pornografické činnosti dra Stránského. Obáváme se, že při letošním výročí Goethovy smrti bude po celém světě větší tlačeniice než v zofinském sále a že svědci pana Horkého nebudou ani stát o přístup k těmto projevům tak odlišným od výkonů pana Horkého, že je potřebí trochu únavné a chladné průpravy, aby byly pochopeny.

Pan Horký v tomto druhém článku konstatuje, že „jen drzá čela jsou věčena vavříny“ (jde o citát) a „proší rektorát Masarykovy university v Brně a všechny rektoráty vysokého učení pražského, aby diplomu pana docenta trestního práva věnovaly svou pozornost.“

Souhlasíme a prosíme o totéž. Kdyby se k této zdvořilé žádosti přidalo, že nakladatelství tohoto dra Stránského, to jest firma Fr. Borový, kterou kdysi zachránil — utáhnuv si řemen, který si jím již povolují docela neslušně (jde rovněž o citát) — že toto nakladatelství podniklo novou českou revisi celého Shakespeara, vydalo Anatola France a umožnilo úplná vydání české literatury od Máchy přes Boženu Němcovou, Vítězslava Háška, Šolce a anarchisty — před nimiž si nyníjší společnost pana Horkého kdysi uplivovala — St. K. Neumanna, Gellnera, Tomanu, Šrámka a Horu, vypravilo Čapka-Choda, financuje České akademii knihovnu „Paměti“ a zavírá svou zatímni edični bilanci Nezvalem — kdyby se k této zdvořilé žádosti přidalo toto, řádně vypsáno, myslíme, že by se opravdu všechny rektoráty všech vysokých učení nemusely stydět za novou pozornost, věnovanou diplomu pana docenta trestního práva.

Dra Stránského ze zájmu, který, bohužel, musí mít a bude mít o pana Stránského, vytrhne letos sté výročí Goethovy smrti. Zájem Karla Horkého o dra Stránského zesílí narozeniny Jiřího Stránského.

Z. Boček Dohalský.

S čím souhlasíme

Sedláci a dělníci si musí rozumět. V době uměle zvětšovaného nepřátelství a stupňujících se polemik mezi socialisty a republikány, v nichž se zapomíná, že sedláci a dělníci jsou nejsilnějšími pilíři, v nichž stojí náš stát, rádi zaznamenáváme rozvášný hlas z revue mladých republikánů „Brázdy“, jež by si v našem politickém životě zasloužila více pozornosti pro svou jasnou politickou linii, než se jí v agrární straně i jinde dostává. Článek dra J. K l i m e š e „Zemědělec a dělník“ ve 4. čísle „Brázdy“ zjišťuje nejprve společného odpůrce obou stavů v bezohledném a hamižném kapitalismu. Cituje „Mladý venkov“ na důkaz, že zejména v agrární mládeži nalézají kladného přijetí plány na nacionalisaci velkého průmyslu a že mladí republikáni jsou si dobře vědomi toho, že hospodářská krize nesmí být řešena na úkor sociálně slabých pracujících lidí, jako se děje až dosud. Stejným způsobem vyslovil se také říšský výbor dorostu a podal straně příslušné memorandum. Kdyby také na druhé straně byla dobrá vůle, mládež rolnická, dělnická našla by k sobě lepší a rozumnější stanovisko, ideové sblížení mohlo by se stát podkladem praktické spolupráce. V dalším uvádí dr. K l i m e š, že také zemědělec má zájem na životní úrovni dělnictva. Průmyslový dělník je konsumentem zemědělských výrobků a může je platit, má-li podle toho příjmy. Zájem obou stavů tedy jest, aby si rozuměly. Překážky jsou spíše umělé než skutečné, neboť je jasno, že pracující lidé celé republiky mají více společného než rozdílného. Pracují, budují svůj stát a mají zájem, aby jejich práce měla opravdu výsledek. Průmysloví dělníci a zemědělci si však dnes nerozumějí, jak je to vidět právě na poli družstevním. Dělníci jsou bez zaměstnání a mají bídu. Též zemědělci jsou na tom špatně a malí horší zemědělci jsou na tom hůře než dělníci. Mají proto právo, aby na sebe zanevěřili? Byli by bláhoví, neboť jejich bída prýští z jednoho pramene. V dalším pak článek dokazuje, jak se zemědělec strážlivě dívá na problémy dělnické třídy, otázku nezaměstnanosti, práce atd. Za těchto předpokladů může dělnictvo spoléhat, že zemědělci budou podporovat jeho požadavek, aby průmysl, který vylidňuje venkov, se o své dělníky postaral nejen v dobách konjunktury, ale také v dobách krise. To je povinností průmyslu a stát má právo i povinnost, aby jej k tomu donutil. Zemědělci a dělníci musí si porozumět navzájem. Byl by v tom čert, aby si nemohli porozumět dva lidé, kteří se oba živí prací vlastních rukou, lidé, které nefalšované mizoty sblížíjí víc, než nejhovnější připitky při šampaňském. Světový názor agrarismu nemá nic společného s kapitalismem. Hlavním pomocníkem jsou mu dvě těžké a tvrdé dlaně, a každý, kdo svůj život opírá o tyto opory, může býti jist jeho pomocí a sympatií. Třeba k tomu pracovat s obou stran, třeba dobré vůle — které bohužel je tak málo — a půjde to. („Národní osvobození.“)

politika

Karel Čapek:

O nacionalismu

(IV. Sám o sobě a o věcech závažnějších.)

V debatách o nacionalismu se obyčejně natropí hromada neplechů tím, že to jedno slovo označuje dvě docela různé věci. Jednou je to — no zkrátka obyčejná, instinktivní, zrovna fysická láska člověka k svému národu. A po druhé je to politický program, heslo, za kterým se jde, prapor, pod kterým se lidé šikují. Tedy to

dvoje by se nemělo směřovat. Láska není žádný program, heslo ani prapor. Mladí lidé, kteří milujete, zajisté se tím nešikujete pod žádný prapor ani nevstupujete do organizace milujících, nýbrž prožíváte něco docela osobního a soukromého; kdyby někdo na vás zahřimal, že nepřistujete pravou a plnou lásku k ženě, dokud se nepřihlásíte k ideji feminismu, patrně byste si pomyslili, že je to trouba. Ale v politice se takové věci opravdu dělají; v politice se káže na plnou hubu, že nemiluje svůj národ doopravdy, kdo se nešikuje pod prapor nacionalismu, to jest, kdo se nepotýká s hydrou internacionalismu, nenadáva socanům a Benešovi, nekypí živelným pobouřením nad německým nápisem ve Volarech nebo Žacléři a vůbec nejde s tou nebo onou, ale v každém případě jedinou vlasteneckou a uvědoměle nacionální stranou a s její bankovní, hospodářskou, prestižní nebo personální politikou. Tedy pokud jde o politické programy, měla by se láska k národu už jednou nechat pěkně stranou; žádná partaj nemá na ni monopol. Známe komunistické básníky, kteří milují svůj národ daleko hlouběji než redaktoři národně uvědomělých večerníků; je to aspoň vidět na jejich češtině. Vždycky mne zarazila jedna věc: že radikální nacionalism je tak zlostný a nesnášlivý. Národ jsme my všichni, bez rozdílu stran; ale nevidím, že by politický nacionalism projevoval nějakou zvláštní přívětivost k bližnímu téhož národa, ale odlišných zájmů. Mně by stačilo, kdyby pan Vraný nebo pan Nikolau jevíli horoucí zájem na příklad o naše nezaměstnané; je jich na čtyři sta tisíc, a to už je notný kus národa. Kdyby čtyři sta tisíc českých duší sídlilo, dejme tomu, na Moravském poli nebo u Blatenského jezera, bylo by asi náruživým programem pánů nacionalistů osvobodit je od krutého útisku sveřepých nepřátel; ale starat se o osvobození čtyř set tisíc našich duší od krutého útisku bídy, to už náruživým programem nacionalismu nebývá. Nebo bychom očekávali, že uvědomělý nacionalism bude jaksi mimořádně potěšen a hrd, zaskví-li se v našem národě nějaká osoba zvláštním významem před očima světa; nuže, posuďte sami, jaký divný vztah má náš politický nacionalism k Masarykovi — a k leckomu jinému. Čtete, prosím, listy, které nejvíce řinčí národním uvědoměním; získáte z nich leda tragický dojem, že náš národ je zaprodán zrádcům, že všechno je samá lumpárna a korupce, že ti druzí jsou samí bezecní vyžirači a tak dále. Tomu by se mohlo říci dělat do vlastního hnízda. Podle hlasů uvědomělého nacionalismu bychom jako národ, jako veliký kolektiv vypadali zatrápeně žalostně a nedůstojně. Mezi živými už vlastně není málem nikoho a ničeho, před čím by se to hlasité vlastenectví mohlo zastavit s jakýmsi nádechem úcty a mužného uznání. Zůstává leda Žižka nebo Komenský, ale jen proto, že si to s těmi pány už nemohou ničím pokazit. Mluví se o veliké minulosti: co jiného zbývá, když naše živá, pracovní přítomnost je potřísněna a znehodnocena jako hejnem opic?

Ale abychom zbytečně nekřivdili politickému nacionalismu: jemu přece nejde, aspoň ne v prvé řadě, o nějaké pěstění národního ducha, a nemusí tedy dostávat známku zcela nedostatečnou za to, co v tom ohledu dělá nebo nedělá. Je to prostě jistý politický program, který si přisvojil etiketu nebo agitační heslo nacionalismu; přesněji řečeno, je to spíše shluk různých politických názorů a zájmů celkem dosti špatně krytých barevným štítem nacionalismu.

Předně se tu vyskytuje jakýs takýs konservatism. Byl bych rád, kdybych nemusel říci jakýs takýs; náramně bych si vážil lidí, kteří by dovedli udržet v našem životě kus tradice a konservovat určité, staletým životem ověřené hodnoty, pravidla jednání nebo formy života. Bohužel se mi zdá, že bychom u nás těžko vypátrali nějaký pozitivní obsah pro konservaci. Za námi není žádný historický řád, ze kterého bychom odvodili jakákoliv platná kriteria; za námi je totiž jenom rakouský režim. Naše společnost je povýšenecká a bez tradice. Naše kultura má své duchovní odkazy, ale nemohla vytvořit obecný kulturní řád. Působí-li v našem politickém životě nějaké konservativní síly, pak je to jen konservatism znechucených, konservatism negativní. Lidé u nás cítí konservativně ne proto, že by se jim nějak obzvláště líbil řád minulý, nýbrž proto, že jim z těch nebo oněch důvodů nehoví stav přítomný. Protože nemohou přiznat, že se jim stýská po Rakousku, říkají, že se jim stýská po tom starém vlasteneckém nadšení, které kdysi bouřovalo proti Vídni. Předválečný český lev totiž řinčel okovy a brojil; ta potřeba brojení a řinčení zůstala mnohým lidem podnes. Nemohou-li už řinčet proti Vídni, řinčí proti hradu, proti cizáctví nebo proti německým filmům. Je příznačné, že své nacionální city dovedou využít jen tehdy, když proti něčemu brojí a protestují, tedy čistě negativně. Konservativní nacionalism nám nemá co přinést, protože nemá kladného obsahu; čeká jen, aby mohl čas od času vzplanout tak zvaným živelným odporem proti zlořádům, které mu bude aportovat nacionální žurnalistika.

Druhý a vážnější faktor politického nacionalismu je kapitál. Nemusíme si lámat hlavu nad tím, proč majetné třídy mají tak zvlášť vyvinuté národní vědomí: není to zajisté jenom z pouhé lásky k národu — tu lásku bychom na příklad marně hledali v kulturním mecenášství — nýbrž patrně a hlavně proto, že politický nacionalism si, jak známo, leží ve vlasech se socialismem. Politický nacionalism je kapitálu prostě práčetem; proto čas od času tak řečené hospodářské vrstvy, jindy tak opatrně investující, neštítí se aliancí ani s vyloučenými politickými šarlatány, jen když harcují proti nepřítelům na levici. Konec konců není nic divného na tom, že politická a hospodářská pravice hledí mít v záloze nějaký davový radikalism a cosi jako své úderné tlupy; ale bylo by v zájmu nacionalismu, aby přece jen dovedl rozlišit, v čem slouží národu a v čem, dejme tomu, bankokracii.

Třetí činitel politického nacionalismu je jistá zvláštní politická morálka. Pro mnoho, velmi mnoho lidí společenský řád je prostě otázkou moci a komanda. Jsou to lidé zklamaní demokracií nebo nedozrálí pro demokracii; lidé, kteří by chtěli uhájit svou bývalou moc, nebo lidé, kteří sní o nějaké moci budoucí. Padlé veličiny a dobrodruzi; founové a odstavení; smetánka a desperádi; prostě velmi smíšená společnost, slepená k sobě jen více méně zřetelnou představou, že „by se s tím mělo zatočit“. Pro tuto lidskou species je vypjatý nacionalism zpola demagogií, zpola skutečnou vírou; někdy je těžko to dvoje rozlišit. Proti demokracii, jež má být mandátem lidu, staví něco, co by bylo mandátem národa; všichni diktátoři a imperialisté se totiž náramně ohánějí jménem národa. U nás je tenhle druh politického myšlení až dosud hodně neujasněný; vyčerpává se hlavně svým vlastním negativismem, špačkováním a děláním ostud.

Myslím, že v našem politickém nacionalismu je faktorem daleko slabším, než by se zdálo, odpor proti Němcům; je to spíše jen účinné heslo pro ulici — jak známo, právě nacionalistické strany se dovedly snadno a rychle dohodnout s našimi Němci, když šlo o to vytvořit majoritu proti levici. Ale zůstaňme při tom odporu: být proti Němcům — je zase jen kousek negace; kde máte nějakou pozitivní formulaci? Jste-li proti Němcům, jste pozitivní frankofilové — jako Beneš? jste pozitivně nakloněni mentalitě anglosaské — jako Masaryk? jste pozitivní a aktuální rusofilové — jako Společnost pro kulturní styky se soudobým Ruskem? Nebo snad hledíte vybavit sebe a celý československý národ kulturními silami a mravními kvalitami tak štedře, aby konečně už jednou mohl žít sám ze sebe a po svém? Co tedy? Když jste dejme tomu demonstrovali pro ti německému filmu, pro který film jste demonstrovali? Pro český, na který pořad ještě není prostředků? Pro francouzský nebo anglický, kterému rozumí jeden člověk z deseti? Pro ruský, který nám zakazuje censura? Být prostě a pouze pro ti něčemu, je intelektuální lajdáctví; musíte říci, pro co jste. Nebudu tu klást řečnickou otázku, co máme dělat s třemi miliony našich Němců, ani jakou tvář ukazovat sedmdesáti milionům, mezi něž jsme, bohužel, vklíněni; lehké to není a zařatou pěstičkou se to nepředělá. Nemíním mluvit o politice tak vysoké; hledím si vysvětlit jenom běžné názory. Opakuji: protiněmecké smýšlení je jen negativní stanovisko; zkuste to formulovat je pozitivně.

Uhrnem politický nacionalism je živ z několika negací: z nespokojeného konservatismu, z odporu proti socialismu, z nechuti k demokracii, ze smýšlení protiněmeckého; to vše je zpathetisováno silným citovým přízvukem, který vyznačuje nacionalism i v jeho frazeologii. Tu životní zápornost vidíte už v jeho duševním habitu: v jeho kulturní vypráhlosti, v jeho stařecké zlosti na všechno nové a „moderní“, v jeho nedůtklivosti, hašteřivosti a mrzuté nedůvěře, v jeho věčném namítání a protestování — Bůh s ním, a Bůh s vámi, kterým duševně stačí být proti; ani nevíte, co vám uniká.

Ale abychom nevyhlili dítě s vaničkou: nás, kteří jsme plně prožili válku, drcení úzkostí a nadějemi, nás, kterým šlo o osud národa krvavě vážně, nás nemusí nikdo učit nacionalismu; děkujeme uctivě za všechny prsní tóny vlasteneckého kázání. Pro nás mnohé zůstal nacionalism hlasem krve; nezdegeneroval v partajnictví. Zůstal láskou; nezvrhl se ve fandění. Je to samozřejmá věc; ta se nenosí na kabátě ani v hubě.

Je kulturní nacionalism, který si nemůže strčit do kapsy žádná politická partaj. Existuje něco jako praktická důvěra, že národu je především třeba, abychom dělali svou věc dobře a hodnotně. Ať děláme socialism nebo náboženství, básně nebo boty, rozsudky nebo silnice. Kulturní nacionalism je mít otevřené oči a srdce pro všechno dobré a cenné, co tato národní půda vydá; není to jenom Franta Nekolný. Bez velké dávky vnitřní radosti nemůžete nic poctivě hodnotit. Nejste-li velkomyslní, nemáte oči pro velikost. Čím krásnější a ušlechtilější věci na svém národě budete milovat, tím hlubší bude vaše láska; ale také vás posedne a zapráhne vás do své služby — ne v partaji, ale v životě. Existuje nacionalismus tvůrčí; nemyslím tím jenom na muzikanty nebo vůdce lidu; myslím na kohokoliv z nás, neboť každý na svém místě představuje národ a může tak činit k obrazu božím.

Selský vůdce

I.

Selským vůdcem se nestal Alfons Štastný, který s nelítostnou tvrdošijností rozsel zrna svých soustředěných myšlenek příliš daleko od sebe, ani Josef Holeček, jehož život byl pln oduševnělé selské moudrosti.

Selským vůdcem se stal Antonín Švehla, muž kompromisu, houževnatosti, neukvapeného rozumu, inštruktorského vyčkávání. Švehlova ves Hostivař není ani padařovské zákoutí, ani vyrovnaná pohoda stožického kraje; Švehlova ves před branami přitažlivého města žije bez pocitu svébytné izolovanosti, bez patriarchálních podmětů, a přece z takových vsí pocházeli první agrární hlasatelé, první uvědomělí agrárníci, kteří vyzdvihovali tak sebevědomě rozdíl práce zemědělské a průmyslové a svoji selskou svébytnost (Kubr a j.).

Ostatně i Alfons Štastný byl původem měšťák (je-li taková terminologie). A dokonce žil v době ideologického vrůstání čistého liberalismu do společenského řádu. A Holeček se dal uchvátit protiměšťskou psychosou z konce století a spenglerovsky vytyčil symbol čistého věčného sedláka. Ve Švehlovi, statkáři z vesnice Hostivaře, jedné z prvních, kterou rozblátily těžké povyzy s řepnými řízkami a zakouřily komíny cukrovárů, v tomto statkáři byl zakončen řetězec protifeudalistického odporu.

K dějinám agrárního hnutí se sice pojí přímo toliko Štastný a Švehla, avšak od konkrétní stupnice Štastného zájmu k nekonkrétní představě Švehlova hesla „venkov jedna rodina“ jest uprostřed nezbytný symbolický pojem Holečkova sedláka. Štastný myslil v naprosto přesných pojmech. Poznatelným mu bylo vše dokonale přesné. „Jeho“ sedláci byli majitelé tolika a tolika korců. Měl zájem jen o 100 až 500 měr. Sedláčky pod 100 měr či dokonce chalupníčky bezstarostně ponechával na pospas socialistům, a latifundistům dal též spánem-bohem.

I nositelem Holečkova ideálu je sedlák střední výměry, ale je to mnohem poetičtěji myšleno i řečeno — v tomto sedláku se ztělesňuje nejvěrněji symbolická síla zdravého, přirozeně mravného ideálu. Ten, kdo

„vykouzluje úrodu obilí“,

nepotřebuje už hranice pozemkové výměry. Je to pojem zemědělce, široký pojem kolektiva, definovaného jen jakýmsi ideologickým zákonem — poměrem člověka k půdě. A to je už jediný možný základ velkého politického hnutí.

Sedláci, osvobození měšťanstvem z pocitu méněcnosti ve společnosti feudální, se dostali do mnohem svízelnější subjektivní situace. Jejich náhle nabyté sociální uvědomění jim dalo schopnost chtít více se stromu plodů, než kolik se jim dosud dostávalo a kolik mohli v liberálním soutěžení získati. Města jich sice použila jako jedné síly k rozleptání feudálního řádu, ale neuvědomila si, že v uvolněné a nevázané společnosti liberalistických řádů budou sedláci uplatňovat záhy nároky, které vyplývají ze státotvorné tendence zemědělského podnikání. Zemědělství potřebovalo vázaného hospodářství, řádem stanovené a dirigované rovnoměrnosti mezi výrobou a spotřebou. Poněvadž této tendence nikde v XIX. století nebylo, zemědělství bylo zachváčeno vleklou chorobou. Stonalo na hospodářskou volnost.

II.

V té době však nikdo neuvažoval, proč by měly být zvlášť obráceny oči na zemědělství, když bylo jen pouhou složkou, a při tom ne přiměřeně výnosnou v bilanci národního bohatství (měřilo se přece v tomto systému na „bohatství“). Všimáli si ho tolik, kolik si utilitárně zasluhovalo. Organizace sedláků byla ve shonu této doby pouhou odborovou organizací.

Agrární vůdcové nemohli růsti z ničeho jiného, než co bylo podkladem této doby. Ale ovšem že špatně by hledal agrárního ideologa, kdo by ho hledal zahrabaného v kupách knih. Alfons Štastný byl nejsčtější z agrárníků, co jich kdy svět měl, a přece po celý dlouhý život vystačil ve věcech politických s Bluntschlimem a ve věcech náboženských s Feuerbachem. Agrární ideologie nevyrostala z naléhavosti myšlenky, z podmětů vědy a teorie. Dařilo se jí vždycky v potřebě naprosto, řeklo by se, pozitivistické.

III.

Švehla byl tímto pozitivistou agrarismu. Světová válka mu vnukla jeho agrární soustavu s ambicí světového názoru. Zatím co v haldách knih a traktátů rostl socialismus a jeho organizační úspěchy, hnutí agrární si vybudovalo tvrz na tomto skutečném a tedy nejpřesvědčivějším argumentu světové války: Hlad znemožňuje válčení.

Zde bylo napojeno sebevědomí

„hlídačů procesu nekonečného, věčně se opakujícího zrodu, který se může dítí výhradně v míru a pokoji“ (Švehla.)

Nehledě k tomu, že Švehlův pacifismus je nejpřesvědčivější ze všech pacifismů

(„nedejme chleba tomu, kdo chce rušit mír a válčiti — a je ihned po válce“),

ale zároveň nejsilnějším podnětem selské jednoty, jaký jim nemohl dát ani Štastný, kdyby byl sebe usilovněji vypočítával výhody selského sdružení, ani Holeček, kdyby byl sebe víc ukazoval na katastrofu římské společnosti. Po úžasném nervovém vypětí čtyřleté války nebyl nikomu mír abstraktním pojmem, nejméně sedlákům, jak správně vycítil Švehla. Cítíme, kam Švehla argumentem míru mířil:

„Vyskytne se snad námitka: ten, kdo má zbraně, tedy moc, vynutí si výrobu chleba. Ano. To však znamená, že tyto zbraně a tuto moc musí mít, resp. ovládati právě ten, kdo chléb vyrábí, aby odrazil útok na mír a mohl jednati vždy svobodně.“ (Švehla.)

S heslem „chléb a mír“ zvítězil. Švehlovi „strážci mysteria života“ byli povýšeni na prvé místo ve státě.

Když pak v r. 1925 Švehla pronesl onu naivní frázi o „prvním člověku, který stanul na chladnoucí kůře zemské“, lidé se mu smáli, neznajíce souvislostí. Jakým právem tady Švehla usurpoval chladnoucí kůru zemskou pro svoji stranu? Nu, politikové si libují v křídlatých slovech, na která se pak dobře dělají úvodníky, ale Švehla, který nečerpal svoji moudrost z knih, dovršil tu svoje politické panegyrikon: majestát zemědělské práce.

Švehla si byl vědom toho, že jeho teorie pacifismu je nejdůslednější a nejreálnější. Pacifisté (jiní než on sám)

„dospívají k pojmu pacifismu vždy ex cathedra, probouzejíce a vedouce lidstvo k míru, jako k těžce dosažitelnému stavu ideálnímu, jako k vytoužené metě. Přílišná podobnost těchto teorií s messianismem na straně jedné, téměř násilné, vnucované prostředky k udržení míru na straně druhé,

odvádějí však lidstvo od důvěry jak v dosažitelnost cíle, tak ve vhodnost a účinnost prostředků, Smlouvy mezi národy, omezování zbrojení, celé více méně vědecké snahy pacifistické ukazují se v kritických chvílích příliš slabými, aby mohly ochrániti lidstvo před krvavým a ničivým řešením jeho sporů. Neposlední příčinou je tu skutečnost, že se mírová snaha opírá o teoretickou konstrukci abstraktního ideálu, a že, směřujíc k zachování životních podmínek, přehlíží život sám a jeho bezpodmínečný zákon“.

praví ve své stati „Půda a mír“. Tento pacifismus odpovídá sedláku po světové válce.

IV.

Kdy se stal sedlák tak důsledným pacifistou? Právě po této válce, která dovršila vývoj selského soukromého vlastnictví. Pozemková reforma dala vlastně sankci toliko tomuto druhu zemědělského soukromého vlastnictví, v sedláku našla demokracie svoje těžiště a sedlák se musel opřít o tuto reálnou Švehlovu teorii míru. Světová válka však přinesla ještě perspektivu, že od té chvíle každé porušení míru nese s sebou porušení principu soukromého vlastnictví. Do světové války bylo selskému stavu vítáno toto porušování. Nikoli však po světové válce. Selské vlastnictví dospělo k vrcholu svého emancipačního vývoje. Středoevropský a východoevropský sedlák přestal býti elementem podporujícím společenskou změnu, docela spočinul na státu, který mu poskytla poslední událost, utvářející jeho vlastnický poměr, stal se oporou demokracie, státu a míru. Rázem mohl Švehla zdůrazniti měšťanskému světu:

„vše abstraktní, na čem lidstvo chtělo stavěti budovu míru, zklamalo“. (Pragmatický argument.)

V.

Z tohoto základu bylo lze vyvozovati další dedukce. Agrární hnutí vždycky tajně toužilo míti také svého Marxe. Vzniká úsilí vytvořiti ideologický protějšek socialismu. Program agrarismu odpovídá pak zhruba ideovému prostředí, ve kterém vznikl a se vyvíjel: demokratickému liberalismu. V relativistické formě dnešního myšlení ovšem

„jen půda zůstávala táž, jen zážrak zrání věčně týž se opakoval“.

Avšak ve Švehlově programu se mluví o požadavku spravedlnosti, rovnosti a přirozenosti světového řádu jako v kterémkoli jiném programu demokratickém. Přirozeně, že všechno směřuje k vlastnictví půdy podle poučky, že ten má moc, kdo ovládá půdu. Tato půda byla světovou válkou osvobozena, t. j. odňata feudálním. Toho už sice nebyl dalek ani „rozsevač“ Šťastný, avšak hranice tohoto pozemkového vlastnictví není vypočítávána matematicky jako ve Šťastného programu. Švehlův program je přízpůsoben široké organizační základně, kterou rozšířil „zákon půdy“. Zákon půdy může zavázati každého, kdo věří v její neochvějný podklad nasycení, fysického i mravního zdraví (Holeček!), mírotvornost a státotvornost. Zákon půdy je zákon „zrodu i smrti“, tedy zákon biologické stability, zákon mesologického vytváření podoby i niternosti. Tento dynamický evolucionismus jest oduševněním Šťastného sedláckého materialismu, jak ho nalézáme v Holečkově kontrastu sedláka a horníka:

„Kopají a teskně si vzpomínají na půdu nad svými hlavami, jak bývala jejich, jak na ní vykouzlovali úrodu obilí, jak to obilí mile vlálo a vonělo pod letním sluncem, jehož jasně a teplé paprsky nemají k nim do černé hlubiny přítomnosti“.

Tu je nám pochopitelná primérnost a svrchovanost selského majestátu. V tom je i ethika agrarismu ať u protikladu „panského“ a „selského“ v horování Alfonse Šťastného, nebo ve věčném mythu selství Holečkova:

„Zapotřebí mu jest, aby jeho život byl vyplněn moudrostí a krásou, harmonií. Ví, že musí srdce své učit, aby se kochalo vším, neboť, chceme-li býti šťastni, dobrořejní, čistosrdční, k tomu nedojdeme jinak, než jistou sebevýchovou“.

„Vrátiti lidstvu tolikrát zklamanému, tolikrát proti základu své existence se prohřešivšímu vědomí nutnosti o nalezení cest k řešení správného poměru člověka k půdě — to jsou veliké problémy, jež řeší agrarism.“ (Švehla.)

VI.

Marxistickou filosofií dějin jsou třídní boje. Agrarismus má filosofii dějin ve vztahu člověka k půdě. Obojí má materialistický podklad, vycházejíc z ukájení nezbytných potřeb životních. Zatím však co závěrem marxistického světového názoru je negace soukromého vlastnictví, agrarismus může soukromé vlastnictví zdůrazniti. V dějinách těchto třídních bojů či tohoto poměru člověka k půdě jsou dějiny pasivního selského stavu. Aktivita selského stavu počíná provoláním sebevědomého Švehlova pathosu: „A jest na zemědělcích celého světa, aby, pochopíce význam svůj a cenu společného stejného poslání svého a své spolupráce, sjednotili se k dobru lidstva, k hájení společenského řádu, k podpoře státu na cestě míru a k zabezpečení zemědělství.“ V tomto provolání, které se rozmácho tak do široka, aby zdůraznilo charakter světového názoru agrarismu, rozšířila se organizační základna agrárního hnutí.

VII.

Agrarism je poslední vlnou demokratického přílivu. Jím byla ukončena epocha měšťáckého rozmachu, která u nás vysoko vynikla po prvé r. 1848. Ale zároveň je jím pozměněna podstata demokratismu, spočívajícího na číselném poměru vládní a právní formy.

Kvantitativní princip demokratismu je opuštěn, jakmile lze říci, že ne z lidu, nýbrž z vlastnictví půdy vyplývá všechna moc. „Osvobození půdy“ je ukončeno, legalisováno — a co bude tedy dál? Směřuje agrarismus k agrárnímu státu? Je nějaký konečný cíl agrarismu?

Švehla nedovedl své sedláky dále než k „osvobození půdy“. Jeho sedláci dostali půdu, měli důmyslný, reálný program.

Švehla by nebyl konsekventně provolal ideu agrárního státu, kdyby byl nepřetržitě pokračoval ve své politice. Byl by rozvinul další, stejně reálnou, stejně pozitivistickou etapu agrárního hnutí. Myslíl příliš na přítomnost a chyběl mu kombinační žár Alfonse Šťastného a Holečkův nekompromisní odpor. Švehla by byl upevnil agrární hnutí pozemkovou reformou zajištěnou a byl by budoval základnu české politiky středu.

VIII.

Jednoty zemědělců nebylo dosaženo pro třídní rozporu venkova, a politikové, vedoucí agrární hnutí po Švehlovi, se nesnažili ani příliš po pevné jednotě selských elementů, neboť zaslepeni představou neúměrného růstu strany a zneužívě Švehlova zákona půdy, navěsili na agrární hnutí bizarní přívěsky domácích pánů a převážili rovnováhu hnutí na boucharonské křídlo velkostatkářů. Z agrárních vůdců, kteří po světové

válce vedli svoje sedláky, zbyl jenom Švehla. Ostatní stihl tragický osud. Bulhar Stambolijský i Chorvat Radič byli zavražděni, jejich sedláci zbaveni jednoty i sebevědomí, Poláka Witoše vsadili do žaláře. Byly snad jejich cesty špatné? Tragedie Stambolijského byla v jeho selské neústupnosti a živelnosti, která byla příčinou krvavých konců tolika selských povstání kdekoliv na světě.

„Máte selskou hrubost,“ řekl mu bulharský král Ferdinand. „Avšak nemám zkaženou krev urozených“,

odsekl mu do očí Stambolijský zcela po způsobu Alfonse Štastného, kterému se podobal úsečností a přímostí útoků. Když mu měšťáci vypověděli poslušnost, přitáhl se sedláky a obsadil jimi úřady, pošty a dráhy a vládl bez byrokratických prostředků. To je přece známý způsob sedláků, kteří již r. 1525 táhli na Würzburg.

Se Stambolijským zanikl pokus o agrární stát, který se vyskytoval dosud jen v utopiích. Tyto utopie se vyskytují čas od času a pramení v jakési neurčité touze lidstva, pozbyvšího jakkoliv opory. Ale utopický agrární stát má spíše co dělat s otrávenými měšťáky než se sedláky přihlížejícími dějinnému procesu. Je-li sedlákům známa jejich budoucnost, daná věčným procesem přírody, věčným zákonem půdy, mají pak zájem jen o přítomnost. O to jsou ve výhodě přede všemi, kteří sedí na čemsi jako na verpánku a mučí svoji mysl napětím neznámého budoucího. O to se však dostávají řídicěji k moci, dávajíce jí potom cítit naléhavost, v jaké byli od pluhu povoláni.

Švehla byl jedním takovým selským vůdcem, který věděl o ceně okamžiku své vlády a proto vedl a vládl bez tragické osudovosti, protože vedl a vládl z vědomí reální a pragmatické nutnosti.

Hendrik de Man:

Nový německý nacionalism

Belgický, u nás dobře známý socialistický teoretik H. de Man, je nyní profesorem na universitě ve Frankfurtu nad Mohanem. Tuto stať, která má sloužit k informaci mimoněmecké veřejnosti, dal k dispozici redakci naší. Vyjde současně v jazyce francouzském v Belgii.

I.

Německý nacionalism dříve a nyní.

Vlna nacionalismu, která v poslední době se zvýšenou silou zachvátila všechny státy, nabyla v Německu forem, podstatně odlišných od klasického nacionalismu devatenáctého století. Nejjasněji uvidíme tento rozdíl, srovnáme-li dnešní německý nacionalism s nacionalismem předválečným.

Nacionalism císařského Německa byl konservativní. Odpovídal zájmům a politickým cílům vládnoucích vrstev, které byly z části kapitalistické, z části aristokratické. Byl výrazem mocenského a expansivního pudu silně hierarchisovaného státu, v jehož čele stáli majitelé panství, průmysloví kapitalisté a byrokracie. Tato hierarchie byla vojensky organizována, nacionalism, militarism a sociální konservatism se v ní vzájemně podporovaly a podmiňovaly.

Dnešní nacionalism je tak plebejský, jako byl dřívější nacionalism aristokratický, tak sociálně revoluční, jako byl dřívější sociálně konservativní.

Jak k tomu došlo.

Mezi oběma fázemi je dlouhý a chaotický vývoj. Začal tím, že z vojenské porážky r. 1918 stala se politická kata-

strofa. Celá budova staré třídní a kastovní hierarchie se zřítíla. Nebyl to jen převrat instituční, nýbrž i převrat v myšlení.

Obrovská většina národa ztotožňovala porážku a z ní vyplynuvší národní ponížení se starým sociálním a politickým režimem. Ztráta prestiže byla tak radikální, že stoupenci tohoto režimu nepokusili se ani o sebemenší odpor vůči revoluci.

Po nějakou dobu se zdálo, že Německo je zhroucením svého militarismu vedeno k úplné likvidaci nacionalismu. V prvních dnech revoluce věřilo se i mimo socialistické kruhy v uskutečnění socialistického společenského řádu. V ještě širších kruzích se věřilo, že mírový program presidenta Wilsona, jehož vyhlášení tolik přispělo k zdoání odporu německého národa v posledních týdnech války, přinese celé Evropě trvalý mír na základě všeobecné demokratisace, všeobecného osvobození národů a všeobecného odzbrojení.

To byl jeden z prvních psychologických momentů, které s hlediska ostatního světa (z důvodů, jež dodatečným psychologickým působením války a míru byly bohužel až příliš přirozené) představovaly promeškanou příležitost. Krátce nato, pod vnitřním tlakem sociální obnovy a pod vnějším tlakem blokády a mírových smluv začal se nacionalism rekonstruovat. Nabyl při tom ovšem zcela jiné formy, kterou bychom mohli nazvat měšťanskou a pacifistickou.

Od Rathenaua k Stresemannovi.

V deseti letech dlouhého, měnlivého a bolestného vývoje, jehož nejtemnějším obdobím byla okupace Porúří a nejsvětlejším bodem Locarno, prodělal četné proměny. Dvakrát se zdálo, že se umírněnému a v podstatě pacifistickému nacionalismu vzrůstajícímu se měšťanského Německa podaří ustavit rovnováhu se zahraničním nacionalismem v politice „splnění“ mírumilovné hospodářské rekonstrukce a evropské solidarity. Rathenauovi se to téměř podařilo v Ženevě, Stresemannovi téměř v Locarnu. Avšak i tyto příležitosti objevily se krátce nato jako promeškané. Již linie od Rathenaua k Stresemannovi ukazuje, jak bezmocný byl měšťanský pacifism, když chtěl prosadit své národní cíle v rámci evropské solidarity, a jak přes vzrůstající energii, s níž zastával národní stanoviska, vyvolávala právě tato bezúspěšnost jeho snah vzrůstající nacionalistickou oposici. Když byl Rathenau zavražděn nacionalistickými fanatiky, bylo protihnutí německého národa tak silné, že se jednu chvíli zdálo, jako by revoluční vlna měla se zvednout opět tam, kde koncem r. 1918 ustala. Když však zemřel Stresemann, bylo již jasné, že jím dosažené úlevy v zahraničním, vojenském a politickém tlaku přišly příliš pozdě, aby zabránily vzrůstu nacionalistické oposice. Právě doba, kdy se uskutečňovaly podstatné úspěchy Stresemannovy politiky, nahrazení Dawesova plánu plánem Youngovým a vyklizení Porýní, byla dobou, kdy Hitlerem vedené „lidové“ hnutí, omezující se až do té doby na malou skupinu fanatiků, stávalo se masovým hnutím.

Hitlerism roste z hospodářské krise.

Toto hnutí právě dává asi od dvou let novému německému nacionalismu podobu, již se odlišuje jak od feudálně militaristického předválečného nacionalismu, tak od přechodného, měšťansko pacifistického nacionalismu poválečného.

Paradoxní skutečnost, že mohutný vzestup tohoto nového nacionalismu nastal krátce po sjednání Youngova plánu a po vyklizení Porýní, tedy za situace, v níž odpadly podstatné důvody ke vzpouře proti politice vítězných států, nutí nás hledat jiné vysvětlení. Toto vysvětlení je dosti blízko, vezme-li za základ jinou časovou shodu. Dnešní fáze nástupu nacionalismu počíná současně s hospodářskou krizí, která od r. 1929 v Německu řádí.

Přirozeně nesmíme tuto shodu pojímat příliš jednoduše, jako by šlo jen o to, že o sobě sice zmírněná reparační břemena přece jen znamenají poměrně zvýšený tlak, protože krize zhoršila se hospodářská a finanční situace. Tento hmotný moment tu sice opravdu je a jistě má vliv, avšak jakožto psychologická příčina vzrůstu nového nacionalismu hraje podřadnou úlohu.

Podstatná souvislost mezi hospodářskou krizí a pokroky nacionalismu je zcela jiného rázu. Její psychologické příčiny musíme hledat mnohem hlouběji. Spočívá v tom, že zhoršení hospodářské situace vyvolalo sociální nespokojenost, která se projevuje ve vybičovaných národnostních vášních.

Apokalypsa v Německu.

Abychom této souvislosti rozuměli, nesmíme hospodářskou krizi, vypuknuvší v roce 1929, považovat za východisko nebo za osamocený zjev; musíme ji vykládat naopak jako akutní, kritické období chronických sociálních vývojů, které se naplňovaly již dříve. Vyjádřila jen existující již sociální rozpory v ostřejší formě. Latentní zjevy, které můžeme pozorovat již od konce inflace v prosinci 1923, dosáhly tím intenzity, jaká vyznačuje dnešní sociální krizi v Německu — intenzity, která je tak silná, že na př. v Československu, přesto že i tam je již krize velmi citelná, máte pocit, jako byste prožívali idylu, zatím co v Německu prožíváte apokalypsu. Hlavním znakem vývojové periody, která nyní dosahuje tak kritického bodu, je mimořádné tempo a zvláštní sociální podmínky německé industrialisace po válce.

Chci se pokusit o narysování souvislosti mezi hospodářskými strukturálními přeměnami a změnami v sociálním postavení nejrůznějších vrstev národa tím, že pojednám po řadě o vyšších, středních a nižších třídách.

Vyšší třídy.

Struktura vyšších vrstev je dnes docela jiná než před válkou. Ze sociální nadvlády feudálních vrstev nezbylo téměř nic. Toho příčinou je v první řadě zchudnutí šlechtických velkostatkářů, kteří, jak známo, byli přes veškeru celní ochranu obvláště silně postiženi agrární krizí. Sociální moc této vrstvy spočívala ovšem i dříve více na jejich privilegovaném postavení ve státě, ještě silně ovládaném feudální tradicí, než na jejich bohatství. Jejich hlavní oporou nebyla ani tak moc peněz, jako spíše rodem a kastovním duchem podporované privilegium přednostního nároku na vysoká místa v armádě a v úřadech. Obě oblasti se od revoluce silně zúžily. Říšská obrana poskytuje důstojnická místa jen velmi malému procentu šlechty, a od doby, co není dvorů, je také uzavřen šlechtě pohodlný přístup k vysokým politickým úřadům. Závažná sociální moc, jakou mají ještě šlechtičtí velkostatkáři, zejména východně od Labe, omezuje se na jejich statky a na společenský život malých provinciálních míst. Je to třída, jež byla zatlačena s vrcholu společenské hierarchie na okraj společenské hierarchie.

Byrokracie.

Druhý velký mocenský činitel předválečného Německa, byrokracie, naopak jako celek spíše získala než ztratila. Úřednictvo říše, zemí a jiných velkých veřejných mocí a korporací, vykonává v republikánském Německu moc, která není menší než před válkou. A to nejen na základě svých institucionálních funkcí, které o sobě snad nejsou vždy širší než v jiných, silně centralisovaných státech, nýbrž daleko spíše na základě dále působící moci psychologické tradice.

Jiné sociální síly dosáhly od revoluce r. 1918 nadvlády nad státem, ale stát sám zůstal ve své moci a své prestiži v pokračujícím vývoji tak neotřesen, že se můžeme tázat, nebylo-li

by správnější říci, že o n vykonává dále svoji starou moc nad jinými, novými silami.

Od r. 1918 nastaly sice určité změny v úřednictvu nejen právě uvedeným zrušením privilegií šlechticů, nýbrž i vzestupem úředníků z nižších národních vrstev. Avšak i odborový tajemník nebo socialistický propagátor, jenž nastoupil kariéru správního úředníka, přizpůsobí se rychle tradicím byrokratické moci. Tyto tradice — jež ostatně u srovnání s většinou ostatních států obsahují velkou míru služební horlivosti, disciplíny, smyslu pro pořádek a svědomitosti — jsou přímým dědictvím starého, císařského Německa, ano, starého královského Pruska z doby Bedřicha Velikého.

Diktatura byrokracie.

To musíme mít na zřeteli, abychom pochopili, na základě jakých zděděných zvyklostí poroučet a poslouchat jsou i v dnešním Německu možný zásahy státu v hospodářský život a proč mohou vykazovat úspěchy, které by byly ve většině ostatních zemí nemyslitelné. Rozhodně musí každé sociologické pochopení dnešního Německa vyjít z poznání důležitého postavení, jaké tam má byrokracie jakožto samostatná třída. Brüningova vláda se svými nouzovými nařízeními je proto podle sociologické formule diktaturou byrokracie, jakožto jediné sociální moci, která se může pokusit o ustavení rovnováhy v napětí mezi bojujícími třídami a stranami. Činí to tím, že vládne nad nimi a bez nich — za pomoci správních opatření, jež jsou provázeny větší prestiží než kdy mohly mít zákony, ustanovené nějakou parlamentní většinou.

Zproletarisování střední buržoasie.

Největší jsou změny, jež nastaly ve struktuře a psychologii vlastních buržoasních nebo kapitalistických živlů vyšších tříd. Výraz „kapitalistický“ je tu ostatně mnohem přiléhavější než výraz „měšťácký“. Podstatným důvodem krajnosti třídních rozporů v dnešním Německu je právě nedostatek oněch buržoasních, avšak ne ve vlastním smyslu slova kapitalistických vyšších a středních vrstev, které jsou charakteristické pro západní a jižní evropské země.

Příčiny toho jsou částečně v opožděném, ale překotném vývoji Německa z polofeudálního agrárního státu ve velkokapitalistický, průmyslový stát. Kapitál rent a úspor byl proto v Německu od počátku poměrně slabý. Již před válkou, mezi nepočetnou hořejší vrstvou průmyslových velkokapitalistů, jichž bohatství vzniklo za jednu-dvě generace, a namnoze velmi kultivovanými, ale poměrně málo majetnými vrstvami svobodných povolání, středních úředníků, soukromých zaměstnanců atd., nebylo téměř střední vrstvy malých kapitalistů. Pokud byli, byli od té doby zdecimováni zničením velké části uspořené kapitálu nejprve znehodnocením válečných půjček, pak znehodnocením peněz samých inflací. Stará vrstva „vzdělaných a majetných“, která byla v Německu vysloveně maloměšťácká, byla tím již před hospodářskou krizí přivedena do velmi tísnivé situace. Její zbytky najdeme teď ve zproletarisovaných středních vrstvách, o nichž budu mluvit dále.

Povaha německého kapitalismu.

Vlastní kapitalistická hořejší vrstva, jejíž moc spočívá na vlastnictví peněz, pozůstává dnes většinou z lidí, kteří se k této peněžní moci dostali teprve po válce. Avšak i tato vrstva liší se velmi silně od průmyslových kapitalistických vrstev západní Evropy. Německý kapitalism právě postoupil ve vývoji od hospodářství soutěže k hospodářství monopolu mnohem rychleji a mnohem dále než kapitalism anglický, francouzský nebo belgický. Vlastními držiteli moci v průmyslovém a finančním hospodářství nejsou ani tak majitelé

kapitálu, jako hospodárští funkcionári. Rozluka mezi vlastním kapitálom a vedením podniku, ktorá počala již všeobecne v devatenáctém století pokrokem akciových spoločností a koncentrací finančného kapitálu, nabyla v Nemecku zcela extrémních forem. Není to jen důsledek poměrné chudoby země na vlastní vkladový kapitál a z toho plynoucí nutnosti pracovat s vypůjčeným zahraničním kapitálem; je to také důsledek psychologických činitelů, jež od počátku řídily vývoj německého průmyslového a bankovního kapitalismu k cíli „autoritářského“, monopolisovaného, byrokratisovaného kapitalismu.

Následky racionalisace.

Tento vývoj byl v posledních letech, zejména od r. 1923, ještě ve větší míře podporován zvláštními metodami, podle nichž byla prováděna racionalisace. V Nemecku ještě více než jinde vedla racionalisace k hypertrofii organizace, která právě v hlavních průmyslových odvětvích a velkých kreditních podnicích vyhnala byrokratisaci všech vůdčích funkcí až na nejvyšší míru. Vlastní majitel kapitálu, zejména pokud je německým akcionářem, změnil se tím podle výrazu profesora Ausiaux v „pasivního kapitalistu“. Samostatný podnikatel pak, jenž je současně majitelem i vedoucím svého podniku, hraje určitou roli jen ještě v malých a středních podnicích, hlavně ve vedlejších průmyslových odvětvích; v těžkých, v kartely nebo trusty zorganizovaných velkopřmyslech, jejichž správa je co nejtěsněji spojena s bankovním kapitalismem, buď vůbec neexistuje, nebo je jeho postavení redukováno na postavení vasala vůči skutečné feudální moci.

Hospodářská oligarchie.

Tato moc pak je v rukou poměrně malého počtu hospodářských funkcionářů, kteří žijí místo z dividend z (většinou ohromných) platů. Rozšířenost protikapitalistického smýšlení v dnešním Nemecku musí být z velké části vykládána ze zvláštního postavení této hospodářské oligarchie. Zejména střední vrstvy jejich vlastních zaměstnanců a úředníků ji ochotně poslouchají, pokud všechno dobře jde, to znamená, pokud stoupání hospodářské prosperity zvyšuje jejich chance na vlastní vzestup a vzrůstající existenční jistotu; jakmile však se poměry zhorší, jsou noví hospodárští diktátoři více nenáviděni než staří zaměstnavatelé. Neboť v racionalisovaných velkopodnicích dnešní doby chybí patriarchální rysy režimu osobního podnikání; především však vydražďuje neosobní charakter moci, vykonávané z příkazu anonymních zájmů proto, že byla vyražena osobní odpovědnost za hospodářské a sociální důsledky podnikového vedení.

Monopolistický kapitalism

vyvolává tytéž výtky a hněvy jako starý konkurenční kapitalism, aniž by se mohl, k ospravedlnění své aktivní moci, dovolávat hospodářských výhod soukromého podnikání a soukromé konkurence. Správa velkých podniků v těžkých průmyslech a bankovníctví postupuje podle byrokratických metod, jež soukromý kapitalism ve svém období konkurenčního hospodářství vytykal veřejným službám. Avšak generální ředitelé a jiní mocní činitelé mají příjmy, jež mnohonásobně převyšují i nejvyšší státní úřednické platy; a v mnohých případech je výše těchto příjmů naprosto nezávislá na ziscích nebo ztrátách podniku samého. Uvážíme-li mimo to, že za dnešní krize četné velké banky a jiné podniky donutily stát — podle zlomyslného výrazu profesora M. J. Bonna — aby socialisoval jejich ztráty, je jasné, že tu jde o formu kapitalismu, které je obzvláště za těžko ospravedlnit se před veřejným míněním. Dnes nejen že velká většina Němců vyslovuje se proti kapitalismu, nýbrž i ve vlastních kruzích velkokapitalistických hospodářských vůdců můžeme konstatovati silné otřesení víry v jejich vlastní sociální funkce a poslání. Ještě

před krátkou dobou stěžoval si mi jeden z neznámějších představitelů této vrstvy, že se ve své situaci cítí jako v Ghettu. Silná účinnost velkopřmyslníků a velkých bankéřů v boji za snížení mezd, za odbourání sociálního pojištění a státní regulace mezd a pod., není nikterak v rozporu s tímto „sociálním komplexem méněcennosti“. Každý psycholog ví, že nejučtější a nejbrutálnější projevy mocenské vůle vyplývají z komplexů méněcennosti — i tehdy, žijí-li tyto jen v podvědomí postižených.

Kapitalismu schází ideologie.

Mnohé z toho ukazuje se ostatně i ve vědomí, zejména tam, kde se dějí pokusy teoreticky zastávat politiku velkopřmyslníků a bankéřů pomocí zásadních důvodů. Nedostaneme se pak z dilemmatu, že na jedné straně se může vyžadovat od státu socialisace ztrát, zatím co na druhé straně se činí státní intervencionism odpovědným za desorganizaci hospodářství. Klasické důvody liberální hospodářské teorie obracejí se proti těm, kteří se jich v podobné situaci dovolávají. I v kruzích hospodářských vůdců a podnikatelských organizací stěžují si stále otevřeněji na to, že chybí „ideologie“, kterou by bylo možno s úspěchem postavit oproti ideologiím protikapitalistickým. To je také důvod, proč protiofensiva vůči protikapitalismu pracujících tříd neuskutečňuje se pod praporem hospodářských nebo sociálních principů, nýbrž pod praporem nacionalismu, jenž se snaží svalit vinu na cizinu.

Ve středních vrstvách.

Změny, které nastaly ve středních vrstvách, mají obzvláštní význam již proto, že nový německý nacionalism je především reprezentován těmito vrstvami. Je to ve skutečnosti důsledek reagování středních vrstev na vlastní stoupající proletarisaci. U jednotlivých částí střední vrstvy nastává dokonce přímé zchudnutí. To platí nejen o starém řemeslnickém středním stavu, malých rentierech, strádalech, pensistech atd.; platí to i o rolnictvu, které je mnohem početnější a v nových politických vývojech mnohem aktivnější.

Protikapitalističtí sedláci.

Protikapitalism rolnictva je velmi důležitou částí nového protikapitalismu středních vrstev, které jsou přiváděny k národně socialistickému hnutí. Hlavní hospodářskou příčinou je i tu vývoj, který se uskutečňoval již před krizí a jenž byl universální: vzrůstající závislost zemědělské výroby na kapitalistickém hospodářství vzhledem k dopravním a odbytovým možnostem, k stoupajícímu přechodu od naturálního hospodářství k peněžnímu hospodářství, k vzrůstající potřebě průmyslových výrobků atd. Rozhodující úlohu hraje, jakožto následek toho všeho, vzrůstající zadlužení podnikáním s vypůjčeným kapitálem. Právě v tomto bodě hospodářská krize, zejména zdražením zlata a neobyčejně vysokými úrokovými sazbami, přímo zrevolucionovala selskou neutralitu v protikapitalistickém smyslu. Selský protikapitalism je však stejně silně orientován proti proletariátu jako proti finančnímu a průmyslovému kapitálu; je nepřátelskou reakcí na peněžně hospodářský systém vůbec, která se za pomoci národně socialistické kritiky zmechanisované civilisace a za pomoci národně socialistických rasových teorií rozšiřuje v protest vůči městské a kosmopolitické civilizaci vůbec, v touhu po návratu k předprůmyslovým poměrům.

Proletariát s límcem.

Ještě důležitější pro nový protikapitalism středních vrstev je ona část městských středních vrstev, kterou nazýváme proletariátem v tuhých límcích. Je to široká masa středních a malých úředníků soukromých i veřejných, které marxistický socialism počítá k proletariátu, protože pracují za mzdu, ostatně často nižší než je mzda kvalifikovaného prů-

myslového dělníka, kteří se však sami ve svém celku nepočítají k proletariátu, protože si činí nárok na to, aby se na ně pohlíželo jako na vykonavatele duševní práce a jako na účastníky vedoucích funkcí v hospodářském životě. Pro zjištění skutečnosti je ostatně zcela bez významu, zařadíme-li tuto přechodnou vrstvu mezi středním stavem a proletariátem do jedné z těchto dvou tříd nebo ne. Jde jen o to, abychom rozpoznali zvláštní formy její proletarisace, aniž bychom se přeli o terminologii.

Tu musíme především konstatovat, že v nejmladším období kapitalistického vývoje, v Německu ještě více než v ostatních zemích, počet proletářů v tuhých límcích velmi vzrostl. Mezi r. 1907 a 1930 počet úředních zaměstnanců v soukromém hospodářství vzrostl o 166,7%, zatím, co počet dělníků jen o 31,3%. Nejostřeji projevila se tato tendence v letech tak zvané racionalisace.

Kapitalism za racionalisace.

V době racionalisace projevuje se kapitalism zcela jinak než v prvním období industrialisace. Tehdy nahrazoval řemeslníky nekvalifikovanými strojními dělníky, dnes nahrazuje dělníky stroji. Vytváří více nových nezaměstnaných než nových dělníků. Vylidňuje podniky a zalidňuje kanceláře. Neboť základním rysem racionalisace jest, učinit co možno zbytečnou fyzickou lidskou práci vzrůstající automatizací strojních výkonů, a současně s tím přemístit duševní funkce z dílen do kancelářů.

Co se týče konečného sociálního účinku však, znamená to vzrůstající proletarisaci i v kancelářích. Tato proletarisace nabývá dvojí podoby: 1. proletarisace pracovní funkce, 2. proletarisace sociálního postavení.

Také úřednická práce zmechanisována.

Proletarisace pracovní funkce je přímým následkem rozšíření podniků a s ním nerozlučně spojené vystupňované dělby práce. I když můžeme říci o pracovní funkci úřednictva v technických a obchodních kancelářích velkých podniků, že celkovou povahou je „odštěpkem podnikatelské funkce“, tedy přes to u většiny dosáhlo toto „odštěpení“ takového stupně, že úřednická práce je mnohdy ještě více specialisována, ještě víc odduševněna, ještě víc závislá, než u mnohých průmyslových dělníků. Proto najdeme také v národně socialistických ideologiích soukromého úřednictva často silněji zdůrazněný protest proti zmechanisování života — za něj se činí odpovědným nejen kapitalism, nýbrž průmyslová civilizace vůbec — než v socialistických teoriích marxistického proletariátu.

Proletarisace úředníků ve mzdách.

Druhá forma proletarisace proletářů v tuhých límcích týká se sociálního postavení vůbec, tak jak se obráží ve výši příjmů a ve stupni existenční jistoty. I tu hospodářská krise učinila akutní jen jednu tendenci, která již předtím působila jako chronická tendence. Neboť vzrůst úředních funkcí nestal návalou na úřednická místa, který byl jednak důsledkem zchudnutí středního stavu, jednak důsledkem útoku proletariátu před tovární prací. Nejpodrobnější šetření o příjmech středních a nižších vrstev soukromých úředníků (tedy o kategorie nejpočetnější ze všech) v posledních letech vykazuje za rok 1929 průměrný plat 162 marky měsíčně — tedy méně než průměrná mzda většiny kvalifikovaných dělnických kategorií. Jiné šetření, podniknuté rovněž z nesocialistické strany — ukázalo před dvěma lety, že jen 19,6% úředníků mělo otce úředníky; z průmyslového proletariátu (podle otců) pocházelo 25% mužských a 28,4% ženských úředních zaměstnanců, téměř celý ostatní zbytek z vyšších vrstev.

Pokud křivka prosperity stoupala, mohl přese vše proletariát v tuhých límcích plnit svou úlohu přijímacího reservoiaru pro deklasované z vrstev nejbližší vyšších a nejbližší nižších, aniž se — mimo menšinu hůře placených a proto nejsnáze odborovými organizacemi zachytitelných soukromých úředníků — cítili nespokojenými. Většina jich byla se svým postavením spokojena, v důsledku větší existenční jistoty a vyšší společenské vážnosti. Hospodářská krise měla však za následek tak ohromné odbourání úředních zaměstnanců, že ve většině této vrstvy, již pro pouhé ohrožení jejich vzestupu a existenční jistoty, nastalo náhlé a intenzivní kvašení.

Život a instituce

G e l :

Pluk mrtvých hlásí...

V československé armádě zemřelo, od roku 1921 celkem 1080 mužů sebevraždou. Tisícosmdesát, to je pluk, přízračný pluk. Má svého plukovníka, jenž si přeřezal žíly, má své majory a štábní kapitány se začernalými dírkami v pravém spánku a zejícími ranami na levé straně lebky. Poručíci s veronalem v žaludku a za nimi mrtví rotmistři a poddůstojníci vedou, jako zde, na tomto světě, i tam velké defilé: prapory a roty mrtvých hochů, s dírami v hlavě, s rudými pruhy kolem hrdla, s vazy zlámanými pádem na tvrdou, komisními botami udupanou hlínu kasárenských dvorů: pěchotu, jízdu, dělostřelce, tréňáky, letce, sanitu, všechno tam mají.

Tisícosmdesát sebevražd za jedenáct let, to je průměrně 98 za rok, to jest osm za měsíc, dvě do týdne. Je věcí citu (ovšem citu jednomyslného u všech lidí), že sebevražda vojáka je poplašnější, smutnější a hroznější než sebevražda osoby civilní. Analysou tohoto citu si snad uvědomíme, že k tragičtějšimu pojetí vede rozpor mezi představou vojáka v míru — mladý, zdravý, bezstarostný muž, a mezi duševním stavem, jehož symbolem je lidové rčení zoufal si — sešel sebevraždou. Budeme-li ono pojetí rozebírat dál, přijdeme, ovšem podle individuálního zorného úhlu snad k obrazu: je tragičtější, zhyne-li v hořícím domě člověk, jenž tam ležel ochrnutý, než najde-li tam smrt člověk, jenž se sice mohl pokoušet o útěk, ale nedokázal uniknout.

Za tento obraz lze při snaze po objektivnosti dát otazník. Je tragičtější, zahyne-li člověk ochrnutý? Není to snad prostě tragedie, hrozná skutečnost, děsná smrt, ale bez komparativu —ejší?

V této úvaze tkví objektivní jádro obhajoby těch, jimž je připisována vina na sebevraždách vojáků. Armádní správě je připisována odpovědnost za sebevraždy v armádě, a je také nesporné, že otázky po příčinách sebevražednosti (diagram její stoupá v poslední době měrou zdrcující) musí být adresovány v prvé řadě instanci, která byla v kritické době osudem a nejvyšší pozemskou mocí pro toho, který nechtěl žít nebo myslel, že žít prostě nemůže.

Lze mít různé námítky proti správě armády, pokud jde o zásadní otázky. V konkrétním případě však, pokud jde o způsob, jímž se správa armády brání proti útokům vedeným s rozhořčením stejně pochopitelným jako velikým, chová se taktněji, než je z jejích zpráv patrné.

O předpisech, podle nichž se ve vojsku zjišťují okolnosti každé sebevraždy, bude ještě řeč, stejně jako

o číslech, z nichž i laiku lze nabýt obrazu, o kolik je sebevražď víc v armádě, než mezi civilním obyvatelstvem.

V první řadě něco o skepsi, kterou chováme, ne vůči, ale přímo proti úředním zprávám. (Ministerstvo národní obrany signuje své zprávy pro noviny značkou TNO, což znamená: Tisk Národní Obrany. Data zde reprodukováná nejsou fingována, jsou pravdivá. Autor této stati je může prokázat.)

TNO — Praha, dne

Včera ráno vrhl se v sebevražedném úmyslu u kilometru . . . trati před osobní vlak vojín F. L. pěšího pluku . . . a byl lokomotivou usmrčen. Příčinou sebevraždy je nešťastná láska.

Všeobecný skeptický úsměv: „Nešťastná láska! Známe. Víme. Papír je trpělivý.“

Papír trpělivý je. Vojín F. L. zanechal dopis tohoto znění:

Pepo,

zasílám ti poslední polibek po tomto papíru že jsem tě měl strašně rád to víš než žít ještě 9 měs od Tebe tak daleko tak raději končím životem. Buď šťastna a spomínej že Tě někdo měl rád a že tě věrně miloval.

Tisíckrát tě naposledy líbá tvůj věrný

až do smrti

Ferdinand

Papír je trpělivý. Neboť: podle shodného šetření četnictva i vojenských úřadů a hlavně na základě potvrzení nejautentičtější svědkyně byl tento dopis psán na stolku hotelového pokojíku. V pokojíku bylo děvče, jež se jmenovalo Anna a nikoliv Pepa (a jež ovšem o obsahu dopisu nevědělo). V tom pokojíku a s tou Annou ztrávil vojín F. L. poslední svoji noc. Noc, ve které slíbil té Anně, že se s ní po odsloužení vojny ožení. Ráno odešel, rovnou na trať, kde skočil pod vlak.

Podle šetření v domovské obci vojína F. L., odkudž pocházela jak Anna tak i adresátka dopisu, Pepa, neměl vojín F. L. s onou Pepou vůbec poměr, jenž by vysvětloval stesk, o němž mluví dopis na rozloučenou. Děvče alespoň o tom nic nevědělo.

Armádní správa mohla se uveřejněním všeho toho jistě vyhnout podezření, že zakrývá omšelou nešťastnou láskou nějaké týráně vojáka.

TNO, Praha, dne

Dne zastřelil se ze služební pušky vojín pl. . . . M. Jako příčina sebevraždy byla zjištěna nešťastná láska.

Vojín M. zanechal tyto tři dopisy:

Drahá Toničko!

Přijmi srdečný pozdrav a mnoho vzpomínek na tebe vím že tě to mrzí vše psát a nevzpomeněš na mne ale já nemohu jinak než ti psát dopis snad poslední kdož ví až uslyšíš co se stalo ale věř Toničko aby si si snad nemyslela nic zlého je to malá věc buď tak laskavá a vyplň to co jsme si slíbili že jeden druhého doprovodíme tady žádný nic neví já jsem veselý směju se, bavím a dnes je taková pěkná neděle jsme tady 2 na světnici ten ani netuší co já píši on mě vypráví o svém děvčeti a já tě píši tento dopis. Nejvíce mě je líto mé matky a všech z naší rodiny já vím co dělám mám chladný rozum a vzpomeň na den 24 března jen den 3 jarní a vzpomeň co jsme dělali takovou neděli snad jsi se nepobavila tak jako se mnou.

Posílám ti něco z té mé korespondence a ty foto to jsou ty mé poslední lásky ty jsem vyndal z mého kufru a to tvé krásné blahopřání ti posílám zpět a k tomu své 2 hlavy víš ty tvrdohlavé a vzpurné ty nenapravili a nenapravějí za

celý svět já si dělám tady co chci mají mě tady jak hoši tak důstojníci rádi já jsem neublížil ani maďaru ani Čechu Tončo prohlédni si ty dopisy a prostuduj ty mé taky a pak znič všechny jak tvoje tak moje ale od každého si ponech jeden na památku. Proč to dělám tu malíčkosť to ti nevím jak vysvětlit vlastně co mě má těšit to co jsem měl tolik rád víš tu malou plavovlasou kočičku modrookou a zajdí se podívat do Podbabky na to naše místečko a vzpomeň na velkého a nerozumného chlapce víš jak jsi mně vždycky říkávala když jsem něco provedl ale tohle je rozumný kousek co dělám nemysli si kotě a až to budeš čist tak si pomysliš že blázním ale to není pravda Vzpomeň na hochu kterého by si málem obrátila k dobru ale láska ho dorazila. Vše nejlepší tě přeje v životě a nesmí nic ti zkazit to tvoje čisté a dobré srdíčko.

Do poslední chvíle na tě myslící *Karel*

Nevíš, co bych za to dal, kdybych ti mohl dát pusku jen jedinou ale posílám ti jich v duchu tisíce.

Tentýž vojín M. zanechal dopis, adresovaný své matce. Konec tohoto listu, jenž neobsahuje ani slova stížnosti proti vojně, zní:

Maminko mámo šel bych rád na chvíli k vám si zaplákat. Kluci se bavějí tady a mně se stahuje krk pláčem dopsal jsem to a jdu snima baviti dál tomu se říká taky sebezapření myšlenky.

Dopis vojína M. svému otci obsahuje příčinu sebevraždy:

Vím, že jsem udělal hloupost . . . 26 má být nová lékařská prohlídka a byla třináctého a byl jsem zdrav a najednou tohle . . .

Armádní správa střežila dobře to nešťastné, tragické tajemství vojína M. (a střeží je dál, i začáteční písmena obou osob jsou zde změněna). To tajemství, z něhož udělalo tragedii právě to tajemní, nevědomost, bezbrannost mladíka, jenž neměl kuráž jít k doktorovi.

A zase TNO o nešťastné lásce. Vojín P. skočil po půlnoci z druhého patra kasáren na dvůr a pádem se zabil.

Hlášení četnické stanice v N. velitelství pluku, u něhož P. sloužil.

„Vojín P. ztrávil čas kritického večera od 22 hodin do půlnoci v místním hostinci . . . , kde byla zaměstnána jako číšnice Filomena X. . . . rozená, příslušná, bytem, s níž P. přes výstrahy domácích lidí, kteří poukazovali na nezřízený život zmíněné Filomeny X., udržoval milostný poměr a kterou žádal, aby se za něho provdala. Vojín P. býval pro svoji dobručkost terčem hrubých žertů jak svých spoluvojínů tak i hostů v hostinci. Kritického večera smluvilo se několik hostů, že vojínu P. něco provedou. Když vojín P. po 22. hodině přišel do hostince, sdělili mu lidé, že Filomena X. zemřela a že je v alkovně vedlejší místnosti na márách. Zavedli vojína P. k alkovně, kde na stole ležela v košili, jež vzbuzovala dojem rubáše, číšnice Filomeny X. Vedle ní v hlavách stály dvě hořící svíce.

Vojín P. byl domnělým úmrtím Filomeny X. úplně zdrcen, jak vypovídají, stejně jako o všech shora zmíněných udáních svědci (příloha protokoly číslo 4. až 16.). Po způsobu zbožných venkovanů poklekl vojín P. u domněle mrtvé a začal se za ni modlit. Když hosté v hostinci, kteří počinání vojína P. pozorovali, propukli ve smích, vstala pojednou Filomena X., seskočila se stolu, obrátila se k vojínu P. zády a zvedla košili, uklonivše se zároveň ku předu. Na to vojín P. vykřikl a utekl, smrtelně bleď, z hostince.

Na Filomenu X., která se vymlouvá na opilství, jakož i na . . . bylo učiněno oznámení k administrativnímu postrestání.“

Protokol sepsaný na velitelství pluku s vojínem A., jenž měl v kritickou noc službu dozorčího vojína v druhém patře kasáren:

. . . . přiběhl vojín P., u mne se ani nezastavil, běžel na konec chodby, otevřel okno a seskočil beze slova dolů.“

Čtyři roky střeží armádní správa tajemství, darebáctví opilých civilů, sprostých spoluvojáků a alkoholisované nevěstky.

Při zkoumání, co zavinuje sebevraždy vojáků, bude asi opravdu třeba vycházet z předpokladu, že voják, jenž si vzal život, byl dřív člověkem než vojákem. O tom mluvil ostatně už roku 1926 generál Syrový, když byl ministrem národní obrany. Tenkrát řekl v parlamentě mimo jiné:

„Sebevražda je výsledkem složitého psychologického pochodu. Motiv sebevraždy je jen posledním závažím, jež přesune jazýček na váze, událost ve většině případů sama o sobě malicherná. Proto nutno vystoupit se vším důrazem proti mínění, které se tak často v konkrétních případech vyslovuje, že sebevraždou musí být někdo z okolí sebevrahova vinen.

Nutno však vzít v ochranu důstojníka i poddůstojníka konajícího svou povinnost vůči lehkovážnému úsudku.

Každý představený je v nebezpečí, že narazí na kandidáta sebevraždy a že předepsaným služebním výkonem zavdává podnět k vybavení sebevražedného impulsu. Chtěli-li bychom se takovým konfliktům vyhnout, znamenalo by to zrušit instituce, bez nichž není armáda myslitelnou.

Naskytá se přirozeně otázka, zda je možno sebevraždy sraziti. Odpověď bude velmi skeptická. Úplně odstranit sebevraždu nelze, podstatně snížit sebevraždu bylo by možno jen úplnou přeměnou současné kultury a nynějších hospodářských poměrů.

Částečný výsledek by mohl míti úspěšný boj proti alkoholismu. Také eugenické snahy mohly by míti vliv na snížení sebevražednosti tím, že by snížily duševní nemocnost vůbec. Boj proti sebevraždě je tedy úkolem eugeniky a duševní hygieny vůbec. Jaký praktický výsledek lze si tu slíbit, není ovšem známo...“

Od roku 1926 uplynulo mnoho času a také mnoho krve nešťastných vojáků. Vojenská správa se snažila — tak aspoň vysvítá z důkladnosti jednotlivých vyšetřování, vyloučit z obecně tragických případů případy, kde je podezření, že jde o vinu vojny. (Pokrač.)

Jak by vypadala příští válka?

II.

Stěhovali bychom se.

A v případě, že by se tyto letecké útoky opakovaly častěji, nemusil by zůstat v tomto městě vůbec nikdo naživu. — Je nesporné, že by hned po prvním útoku nastala panika, která by vedla k překotnému, chaotickému útěku z ohroženého střediska. A právě k předejití podobného chaosu, který by měl jistě velmi nebezpečné následky, nutno již v míru pomýšlet na možnost rychlé a organizované evakuace silně zatížených, důležitých středisek. Na druhé straně nutno si ovšem uvědomiti, že téměř úplné vyliďnění ohrožených velkých středisek není prostě možné. Musí v něm nesporně vždy zůstat určité početná, ozbrojená moc policejní a ochranná, aby předešla případnému drancování pochybnými živly, hleďícími těžiti ze situace a aby zároveň chránila zbylé obyvatelstvo před nebezpečím zevním i vnitřním.

Je přirozené, že namnoze nebude možno vyliďňovací akce dobře praktikovat a že tedy nezbude, než připravit a vyvinout obyvatelstvo pro případ vzdušného útoku. Aby si lidé plně uvědomili rozsah nebezpečí, jež jim hrozí, je žádoucí, aby o něm byli dokonale informováni, aby znali velikost rizika, jemuž jsou vystaveni tím, že v ohroženém středisku setrvávají anebo jsou nuceni setrvat a aby znali všechny možné dráhy tohoto nebezpečí a zároveň možnosti, jimiž mu čelí. Při tom ovšem nesmí zůstat. Výchova a informace obyvatelstva v tomto směru, omezující se na pouhé vyliďnění možností nebezpečí, by byly záhy demoralisující. Nebezpečí moderní plynové války je strašlivé. Nelze mu čeliti zvýšením a apopularisováním jeho znalostí mezi obyvatelstvem. Je nutno pečovati i po stránce praktické o možnost co nejdokonalěji obezpečiti, ochrany a rychlé pomoci.

Jak si páni vojenští odborníci představují obranu.

Předně nutno se postarati o účinné signální zařízení, dávající bezprostředně a ihned výstrahu obyvatelstvu, že nepřátelský útok začíná. Tato možnost výstrahy musí býti co nejrychlejší, poněvadž vzdušné nebezpečí se přiblíží rychle jako střela. Přirozeně, že ještě dříve než obyvatelstvo musí býti zalarmován veškerý obranný aparát — rychlopalná protiletadlová děla, světlomety, protiútočná letadla a pod. Organizace tohoto všeobecného poplašného aparátu je neobyčejně obtížná a nutno jí proto již v míru věnovati pozornost.

Pak přijde otázka vlastní ochrany obyvatelstva. Všimněme si nejprve možnosti individuální ochrany. Principiálním úkolem je umožnění dýchání v prostředí, zamořeném otravným plynem. Nutno se tedy postarati o přístroje filtrující ovzduší a zachycující z něho jedovaté substance a zároveň o přístroje, dodávající dostatečné množství dýchatelného kyslíku. Je nepochybné, že se technickým expertům podaří vynajíti aparát, masky, chránící člověka před smrtí otravou zhoubným plynem. Problémem však zatím zůstává, jak vyřešiti dokonale možnost jejich dostatečné výroby a uspokojujícího rozdělení.

Plukovník v rozpacích.

Plukovník Popescu napsal o této otázce: „Finanční nákladnost vyzbrojení celé armády protiplynovými maskami je ohromná a jen s velkými obtížemi vynaložitelná.“ Prakticky nemožným však rozhodně zůstává vyzbrojení plynovými maskami několik desítek milionů obyvatel, zvláště v tom případě, že by válka trvala delší dobu. Pak bude nutno počítati na každého obyvatele se dvěma až čtyřmi maskami. Představte si to enormní, mnohamilionové množství masek! Přesto však nutno jich míti pokud možno největší množství. A tu vystane hned několik problémů. Jak je uskladniti? Budou je mít v držení autority civilní anebo vojenské? Co když jich rozdělení nebude možno včas provésti? Či se snad přidělí obyvatelstvu již v době míru? Jak se ale pak bude kontrolovati fakt, že jsou udržovány v pořádku a že v případě potřeby budou spolehlivě fungovati? A ještě jeden problém — kdo bude platiti pořízení těchto masek, kdo bude financovati jejich udržování v dokonalém stavu, respektive jejich nahrazení maskami nových modelů? Jeden problém závažnější druhého a jeden obtížněji řešitelný než druhý. A přece je nutno k těmto řešením přikročit. Organizace individuální ochrany obyvatel je důležitější než organizace ochrany kolektivní. Je také jakousi její podmínkou. Bez rozřešení prvé nelze řešiti druhou.

Lezli bychom asi pod zem.

Všimněme si nyní otázky řešení ochrany kolektivní. Ochranná střediska musí být do té míry dokonalá, aby chránila jak před výbušinami, tak před požárem a tak i před otravnými plyny. Je jisté, že bombardováním města nepřátelskými letadly bude celá řada domů demolována a při tom zapálena. Nutno tedy pečovati o to, aby tato ochranná střediska, umístěná přirozeně pod zemí, nebyla ohrožena a odříznuta padajícími zdivem a lidem v nich shromážděným zne-možněn východ, případně zatarasen příchod vzduchu. To je ovšem nesnadno řešitelné, poněvadž útočisté budou pravidelně ve sklepech, tedy pod domy, které přirozeně po zřízení příchod k nim zasypou. Bude tedy nutno se postarati ještě o možnost nouzových východů. Současně s odolností těchto ochranných míst před výbušinami a ohněm je nutno řešiti i otázku jejich odolnosti vůči plynům. A tu vzniká největší obtíž. Na bezpečnou ochranu před výbušnými bombami, třeba i jednu tunu těžkými, jaké se užívaly v poslední válce, je nutno řešiti úkryt nejméně 20 metrů pod zemí anebo pod vrstvou betonu, silnou nejméně 4 metry. Většina městských

sklepů tomuto požadavku neodpovídá. Konstrukce speciálních hromadných úkrytů by byla velmi nákladná a možná záhy nedostačující; vždyť již dnes jsou letadla, která unesou více než dvě tuny pum. A toto množství bude jistě záhy překonáno. Jediným východiskem tedy zůstává co možná největší rozptýlení obyvatelstva, aby v případě pumových explozí bylo nejmenší procento obětí. Ovšem bombardování tak velkými pumami může být jen řídké a před bombami menšími budou moderní, robustně stavěné sklepy dosti bezpečným útočištěm.

Plyny tam půjdou za námi.

Ovšem obtížnějším úkolem je postarání se o to, aby útočiště před bombami vyhovovalo i jako útočiště před otravnými plyny. Ochranu před pumami musíme hledati přirozeně v podzemí. Na druhé straně však otravné plyny, které jsou těžké, budou také prouditi do poloh nejnižších. Ochranou před nimi by bylo tedy zase vyhledávání míst dosti vysoko nad zemí položených. Tyto dva ochranné prostředky není však možno dobře kombinovat. Nutno tedy útočiště podzemní, tedy útočiště před bombami, upravit i na útočiště před plyny, to znamená upravit je tak, aby do nich otravné plyny nevnikly. Utěsněním jednotlivých otvorů není možno potřebné izolace dobře dosáhnouti. Vnikání otravných plynů dá se zameziti vznikem vyššího tlaku v chráněné místnosti a to proudem proudu dýchacího vzduchu. Vydýchaný vzduch snaží se uniknouti do místnosti, proniká všemi průchody a je tak překážkou vniknutí otravných plynů dovnitř. Obnovování zásob svěžího vzduchu a tím způsobení přetlaku v místnosti je možno dosáhnouti pomocí čerpacích pump. Ovšem otvor čerpadla musí být v dostatečné výšce nad zemí a tím i nad vrstvou otravných plynů; to znamená ve výši asi 40 metrů, což nebude v celé řadě případů možné. Pak tedy bude třeba čerpati vzduch z poloh nižších a tedy již naplněných otravnými substancemi; nezbude tedy nic jiného, než vésti čerpaný vzduch dostatečně účinným filtračním zařízením. Právě tato možnost otravného plynu pronikati do všech prostor níže položených je překážkou tomu, aby na příklad ve velkých městech sloužily tunely podzemních drah jako útočiště tisíců před nepřátelskými pumami. Jejich pevná konstrukce a umístění hluboko pod zemí by byly sice dostatečně bezpečným místem i před nejtěžšími pumami, ale nemožnost jejich uzavření a zabránění přílivu otravných plynů je příčinou jejich

nepoužitelnosti v případě plynového útoku, vyjma pro ty obyvatele, kteří budou opatřeni velmi účinnými maskami anebo ochrannými přístroji na filtrování otráveného vzduchu. Teď i v tomto směru je nutno hodně uvažovat.

T i n a h o ř e.

Další starostí musí být zajištění bezpečné ochrany celé řadě orgánů, kteří musí zůstat na svých místech i v době nepřátelského útoku — tedy poplašným hlídkám, personálům elektráren, telefonních a telegrafních centrál, hasičským stanicím, nemocničním silám, záchranným sborům a podobně. neboť vzdušné nebezpečí má mnoho různých forem a ještě více zhoubných následků, jimž nutno čelit s největším úsilím a v plném rozsahu bezprostředně po nepřátelském útoku. Jedním z největších problémů, který musí obranné organizace hledět co nejrychleji v případě útoku rozluštit, je nutnost rychlého rozpoznání plynu, jehož nepřítel k útoku použil. Proto musí být po ruce štáb školených lidí, schopných provésti v nejkratším čase přesné analýsy. Na nich závisí možnost použití látek reakčních, které účinnost plynů neutralizují. Ovšem tato akce má smysl jedině v tom případě, kdy nepřítel použil plynů těžkých, které tak snadno nevyprchají, nýbrž drží se dlouho na místech, kam byly dopraveny. V takovém případě musí ochranné sbory přikročiti k okamžité akci neutralizační a desinfekční. Přirozeně, že musí být po ruce zároveň početná pomoc lékařská k okamžitému zákroku v celé řadě případů přiotrávení. Zároveň musí být připraveno početné silné těleso transportní, které by ošetřené lidi dopravilo ihned mimo město, na svěží vzduch a uchránilo je tak jistě smrti v případě nového útoku. Samozřejmě, že řada nutných ochranných akcí a zákroků je velmi početná, takže její vyjmenování by zabralo velmi mnoho místa.

C o b y p ř ý b y l o n e j ú č i n n ě j š í.

Zmíníme se ještě o možnostech vnější obrany před náletem nepřátelských bombardovacích letadel. Tedy v první řadě je nutno, aby v blízkosti ohrožených středisek byla po ruce eskadra dokonalých stíhacích letadel, jejichž úkolem by bylo zničení nepřátelské bombardovací flotily dříve, než by se dostala nad místo anebo objekt, který má atakovat. Tento obranný prostředek možno označit za nejučinnější. Pak musí být po ruce protiletadlové baterie, v noci účinné reflektory, ve dne případně kouřotvorné přístroje, které umožní zahájit určité objekty, případně jiné maskovací možnosti a podobně. Krátce čím větší a čím pestřejší a účinnější je možnost ochrany jednotlivých míst, tím větší je naděje na úspěch ochranných akcí a na zmenšení zla, jež nepřátelský útok měl přivést.

Z á v ě r.

Kdo by z toho všeho nedovedl ve svém poměru k válce udělat patriční závěr, je hlupák.

— Eddie —

r ů z n ě

Gramofonový repertoár na deskách Ultraphon: Šlágr z filmu: Načeradec, král kubiců: Rumba Edith. Hudba Josef Kumok (druhá strana: Ajama. Rumba od Bernarda Grüna, arrangement Čeňka Bláhy), jazz orchestr Ultraphon je poslední skvělou novinkou české produkce. Deska má číslo A 10404.

MOTOCYKLY »PRAGA« LEVNĚJŠÍ!

V uplynulém roce jsme prodali o 48% více strojů než r. 1930. Postoupili jsme tím v prodeji motocyklů v r. 1931 na první místo mezi všemi domácími i cizozemskými značkami. — Zvyšujeme proto výrobu a od 1. února t. r. snížili jsme ceny obou našich typů:

„PRAGA-350“ o Kč 1.400

„PRAGA-500“ o Kč 1.000

AKCIOVÁ SPOLEČNOST PRO VÝROBU A PRODEJ AUTOMOBILŮ
PRAHA X, KARLOVA UL.

K zařizení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÄGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítačací stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vagner, Brno-Česka 16.

Divadlo života*)

Domovem pana Kohokoli je dům s přilehlou zahrádkou v předměstí mezi středem města a venkovem. To je průměrný domov civilizovaného člověka. Tato malá část zemského povrchu je přístřeším mnoha lidských tvorů, z nichž každý plní své biologické určení jak nejlépe dovede. Každý má vlastní způsob života, každý obývá svůj soukromý svět. Každý žije soustředěn sám v sobě — ostatní existence, se kterými se jeho vlastní kříží, většinou ani dost dobře nechápe. A přesto celé toto shromáždění životů jest biologicky spolu spoutáno; tvoří uzavřený celek.

V tomto malém panství žije pán a paní Kdokoli se synem mladým panem Kdokoli, s domácí služkou, se strakatou kočkou a s jezevčikem. Paní Kdokoli dohlíží na květiny, kdežto pan Kdokoli je zodpověden za malý zeleninový záhon na vzdáleném konci zahrádky. Tam také mladý pán Kdokoli má pár klecí s krotkými králíky.

Pan Kdokoli je činným členem velké hospodářské obce. Každého rána odchází do práce nebo za obchodem. Paní Kdokoli je, jak se říká „hospodářsky závislá“, ale je hlavou malého rodinného světa. Domácí život tohoto páru je celkem vzorný — harmonický a příjemný. Ale pan Kdokoli považuje za téměř nemožné, aby přiměl svou ženu, by projevila zájem o jeho zaměstnání, kdežto ona považuje jej za poněkud netečného, pokud se týče toalety a místních farních záležitostí. Oba se dobře shodují, ale tu a tam jeden z nich se náhle zastavuje před propastí, kdy si uvědomuje, že v druhém je cosi, čeho nechápe.

Pokud se týče mladého pána Kdokoli, je pramenem hrdoosti a starosti zároveň. Oba jeho rodiče opravdu již zapomněli, jak to už bylo, když jim bylo osm let a jejich představa o jeho privátním světě, upředněná obvykle z několika ubohých vzpomínek naplněných různě zbarvenými vzpomínkovými náladami a napuštěných morálkou dospělých a rodičovskou snahou, aby z jejich potomka něco stalo, je velmi vzdálená toho, aby souhlasila se skutečností. Syn vede svůj vlastní život jak nejlépe dovede.

A tak i služka. Pán a paní Kdokoli zacházejí s ní vlídně, ale nesnaží se mnoho, aby pochopili její vnitřní život, ani aby objevili, jak tráví čas večer mimo službu. Její život je spoután s jejich životem sty způsobu. Ale zůstává při tom značně svůj.

A přistoupíme-li k nižším obyvatelům, tu odloučenost a vzájemné nechápání vzrůstá. Jezevčík pana Kohokoli je oddaný pes s onou silnou sympatií pro lidského pána, která tak zvláště charakterisuje ochočenou mysl psí. Plazí se k němu, když je kárán, vrtí ocasem při vliďném slově, a je zachvácen návalem pocitu oddanosti, když se mu odpustí nějaké špatné chování. Ale do jaké podivné odlišné existence se noří, jakmile se vymaní z tohoto lidského svazku! Orgie čichové, nezkoňské čenichání v odpadcích, podivný, ale přísný psí sociální život s jeho čichovou etiketou.

Kočka je ještě vzdálenější svého lidského pána. Je ráda, když jí hlídá, ale to je téměř jediný vztah k němu. Je to cizí bytost šterbitovitých očí a nočních návyků. Je snad nejcitlivější v době, kdy puzeza laskou vyje a mňouká na střeše. Žije stále ve svém soukromém světě, do něhož jest rodina pana Kohokoli uzavřena pouze fysikálně, jako jeden předmět.

Veliká část jejího zájmu je soustředěna na paní Myš a její rodinu, po několik let usídlenou pod tabulováním stěn. Život těchto jest naplněn strachem a obavami, konají výpravy po špičkách do otevřené kuchyně nebo špižirny, zláskány vůní, škádlí se a metou nazpět do dír a tmavého bezpečí v nich. Zápach myši strhuje macka při tom do vlastní kočičí činnosti — do dlouhých dob napiatého čekání u dír, kroucení ocasu a pohotovosti ke skoku.

Ze všech tvorů odkázaných na pana Kohokoli nejpodřízenějším životem žijí králíci v zahrádě. I jejich páření je pod kontrolou. Co si pan Králík myslí, když ho tak nectně vezmou za uši a nedbajíc jeho škrábání a kopání dají ho k samici, které nikdy neviděl? Nevím. Patrně o tom vůbec nepřemýšlí. Ale vykonává svou biologickou povinnost a nyní je tu houf králíčků, kteří ohruňují čenichy, když se jim vřadu v zahrádě dává do klece listí ze zelených hlávek.

Zelí pěstuje pan Kdokoli na záhonu blízko králíků. Jsou to také organismy. Ale mají-li vnitřní život, pak je tak zastřený, že netřeba se o něj starati, tak rostlinný, že se zdá, že je bez smyslu pro cizí nežící organism, jakým je kterýkoli člen rodiny pana Kdokoli.

Mladý pán Kdokoli byl velmi nadšen minulého léta, když našel kukku na plotu u zelí. Jeho otec docela správně mu řekl, že patří běláskovi zelnému, a kukla byla uložena pečlivě do skříňky a každý den pozorována. Ale místo aby vytvořila motýla, kukla se nadíla

mnoha malými bílými válečky a z každého válečku se vylíhla hubená moucha nepřijemného vzhledu. Mladý pán Kdokoli byl trpce zklamán. Chtěl viděti motýla. Nebylo pro něho žádnou útěchou, že byl svědkem podivuhodného případu cizopasnictví. Mouchy byly lumčiči. Jejich matka položila vajíčka do housenky běláška a larvy, které se z nich vylíhly, vyžraly ji zevnitř.

Před několika lety pan Kdokoli zasadil čtyři mladé jabloně na konci ovocné zahrady a nyní je velmi pyšný, poněvadž sklízí sedm až osm krásných jablek z každého stromu vždy na podzim. Blahopřeje si k tomu, ale zapomíná poděkovati se včelám. Kdyby nebylo těchto vytrvalých malých tvorů, kteří navštěvují jeho zahradu každého krásného dne ze svého úlu, vzdáleného asi půl druhého kilometru odtud, jeho jabloňový květ nebyl by oplozen a nenesl by žádných jablek.

Zapomíná také úplně na své ostatní zahradní spojence. Ví ovšem, že je tu plno tučných a šfatnatých žížal v půdě, kterou zrývá. Jestliže se nad tím trochu zamyslí, pak se domnívá, že prospěch je zcela na jedné straně a že červi mají mu co děkovati za to, že jim opatřil domov tak podivuhodně vhodný pro jejich potřeby. Kdyby byl však četl Darwinovu rozkošnou knihu o té věci, uvědomil by si, že prospěch je vzájemný. Žížaly nemohou mu děkovati. Nevědí a nemohou věděti ničeho o jeho existenci. I když je rozpučí v polovině motykou, vše co si uvědomí, je fakt rozříznutí. Přesto však žijí dále vlastní existenci a během ní větrají půdu svým vrtáním a pomáhají jí odvodňovati. Ustavičně drobí půdu na nejménější prst tím, že se jí prokusují a přinášejí materiál z hlubších vrstev na povrch ve svých lejnech. Pan Kdokoliv je si aspoň vědom existence žížal, ale netuší, že v každém dekagramu půdy jest doslova sta milionů bakterií a že na jejich chemické činnosti závisí úrodnost jeho zahrady. Neví rovněž, že tato drobnohledná květina má své drobnohledné nepřátele. Pádou téká nespočetné množství malých amoeb žijících z bakterií. Jsou všechny vnočními organismy, ale jsou tak malé, že mohou pohodlně cestovati v neviditelném povlaku vody, který halí každé zrno obvyčejné vlhké půdy: jestliže půda vyschne, bakterie i jejich nepřátelé se současně uzavírají v nečinné klidné stadium. Není si také docela jistě vědom faktu, zjištěného Výzkumnou Stanicí Rothamsteckou, že částečná desinfekce půdy anebo její částečná sterilisace horkem ponechá většinu bakterií na živu, ale zabije většinu jejich nepřátelských prvoků a že to podporuje úrodnost. Kdyby měl skleník, měl by tento fakt pro něho neobvyčejný význam; půda ve skleníku často „onemocní“ a bývá zvykem ji odstraniti a vzít si čerstvou. Ale dnes víme, že tento stav je způsoben příliš mnoha prvoky a že usmrtime-li je horkem, obnovíme velmi lacinou úrodu půdy.

Nesmíme zapomenouti na krásné květiny paní Kdokoli. Oblažují smysly barvami a vůní — nikoli nutným to patrně darem krásy. Upoutávají pozornost něžnou zelení, přesně pravidelným růstem a prodíráním se ke světlu. Oba manželé Kdokoli však patrně nikdy nepřemýšleli o tom, že zelení je vývsným štítem na dílně života, vnějším a viditelným znamením vnitřního chemického kouzla; že způsoby rostlinného pučení a růstu byly jim nuceny během evoluce, jejich neustálým zápasem o vlhko a teplo, ve kterém miliony, které nevyhovely požadavkům okolí, byly nemilosrdně masakrovány. A že krásy jejich květů mají čistě obchodní základnu jakožto reklamy pro hmyz. Uvědomiv si tyto základy, člověk se vmísil do věci a vytvořil biologické zrůdy. Generace zahradníků a pěstitelů semen usilovaly o to, aby vytvořily plné květiny, které jsou neplodné, poněvadž všechny jejich reprodukční části se proměnily v pouhé vábívé listky korunů; aby vytvořily rostliny jako mnohé růže, které se mohou udržovati pouze nepřirozeným dějem roubování, aby vytvořily jemné odrůdy, které by nikdy neměly v přírodě možnosti se udržeti. V zahradních květinách člověk vzal krásy zrozené z tvrdé nezbytnosti a překroutil je, aby ukojil vlastní smyslové a citové cíle. Biologicky mluveno, zahradní květiny jsou příživníky estetické touhy pana Kohokoli.

Vedle květín je tu plevel. Plevel roste velmi rychle a paní Kdokoli se často diví, proč mohly tak ošklivé rostliny býti stvořeny. Ale obdivuhodná schopnost plevele, že se zaseje sám a vzejde tam, kde je nejméně žádán, je stejně výsledkem boje a výběru jako barvy květin. A plevel v zahrádě je podstatnou součástí přírodní vegetace. Přírodní místo na tváři země je v málo desítekletých pokryto bohatou přírodní vegetací; a co nazýváme plevem, náleží k nejdůležitějším kolonizátorům nezabrané půdy, kteří jí připravují pro lepší druhy, upravující cestu k plnému rozmachu rostlinného života.

Nezapomeňme rovněž na všudypřítomné bakterie, plísňe a jiné mikroby. Jejich výtrusy vznášejí se v každém vdechnutí pana Kohokoli a zachycují se v každém zaprášeném koutě. Kazi jeho maso za teplého počasí, zkysávají jeho mléko, v němž není zábranného preparátu, a zplesniví mu chleba, ponechá-li jej v přílišném vlhku. Nová odrůda mikrobů chřipky, vzniklá možná v severozápadní Kanadě nebo ve střední Asii, letí světem. Nepatrný kousek živé hmoty, způsobující nemoc, nakazí pana Kohokoli na cestě za obchodem. Přinese jej domů, kde se rozmnoží vítězoslavně v tělech jeho ženy, syna a služebné.

A málem jsme zapomněli vám říci, že pes má červy. To uvádí jinou velkou kategorii zvířat dodatečně do tohoto předměstského zvěřince.

*) Z Wellsovy „Vědy o životě“, která vychází v sešitech u fy Fr. Benový v Praze.

SLOVENSKO KEDYSI A TERAZ

POLITICKÝ PREHLED. SO SLOVENSKÝMI AUTORMI SPRACOVAL

R. W. SETON-WATSON

PŘISPĚLI: M. Hodža, V. Šrobár, A. Hlinka, J. Drobný,
Š. Osuský, I. Dérer, J. Kállay, L. Okánik, K. Stodola,
V. Fajnor, K. Kmeťko, S. Kréméry, M. Ivanka a j.

BROŽOVÁNO KĚ 75.—

VÁZÁNO KĚ 90.—

NAKLADATELSTVÍ „ORBIS“, PRAHA XII., FOCHOVA 62

U VŠECH KNIHKUPCŮ

Nová kniha
Karla Čapka

OBRÁZKY Z HOLANDSKA

Spisů bratří Čapků sv. xxx.
S kresbami autorovými. 92
str. Brož. 12 Kč, váz. 27 Kč.

Obsah:

Několik tváří. O poznávání
cizích zemí. O městech nizo-
zemských. Grachty a kanaa-
ly. Stará města. Od města
k městu. Člověk a voda. Na
pláži. Přístavy. Po různých
cestách. Holandské světlo.
Pastorale. Oud Holland. No-
vé Holandsko. Staří mistři.
Po stopách dvouhlavého or-
la. Malý národ.

Dostanete u všech
knihkupců a firmy

FR. BOROVÝ

Nakladatelství v Praze II., Národní 18

TŘI NEZBYTNÉ PŘÍRUČKY

pro národohospodářské,
sociálně politické
a kulturní pracovníky:

Univ. doc. Dr. IMRICH KARVAŠ:

ŠTÁTNÉ PRÍJMY A KONJUNKTURA

(Otázka rozpočtových rezerv)
Knihovny Statistického Obzoru
sv. 21. — 76 stran KĚ 15.—

JUDr. JAN KONOPÁČ:

ČINŽE VE VELKÉ PRAZE

koncem roku 1930 z nájemných bytů
rodinných jedno a dvoupokojových

s kuchyní. (Zpracováno pro index životních
nákladů.) Knihovny Statistického Obzoru
sv. 23. — 24 stran KĚ 5.—

Dr. ALBÍN OBERSCHALL:

STATISTIKA BIOGRAFŮ v republice Československé

Knihovny Statistického Obzoru sv. 22.
— stran 58. KĚ 10.—

Objednati možno prostřednic-
tvím všech knihkupců u firmy

FR. BOROVÝ NAKLADATELSTVÍ
PRAHA II - NÁRODNÍ 18

Italský hlas o V. K. Jeřábkově,

jehož spisy vydává firma Fr. Borový v Praze

Profesor italské literatury Arturo Cronia v »Rivista di letteratura slave«:

Jeřábek pochází ze školy realistické, která, proniknuta verismem, také ruského původu, a kladným naciona-
lismem, jest reakcí proti romantickým výstřednostem literárního kosmopolitismu. Jest v pravém slova smyslu
vypravěčem, dává přednos povídce a venkovskému románu, méně často jeho prostředí a ráz. Jeho próza jest
všecka inspirována zdravým realistickým smyslem, který, aniž by přepínal, nalézá v životě krásu i ošklivost
a smíruje je v podivném, ale pravdivém stynutí, nebo je respektuje v jejich osudovém rozštěpení. Vedle to-
hoto českého realismu, a skoro jemu navzdory, tryská tu i tam křišťálový potůček sentimentality, který
prozrazuje srdce šlechtně, vřelě, snadno vznětlivě.

Ve spisech dosud vyšlo:

OSTROV TROSEČNÍKŮ
344 stran. Brož. KĚ 24.—, váz. KĚ 32.—

ZÁTOKA

468 stran. Brož. KĚ 30.—, váz. KĚ 38.—

GLORIA MANZONI
212 stran. Brož. KĚ 16.—, váz. KĚ 24.—

ŠTĚSTÍ DOMOVA

344 stran. Brož. KĚ 24.—, váz. KĚ 32.—

TRÝZEŇ DUŠE a jiné povídky
348 stran. Brož. KĚ 24.—, váz. KĚ 32.—

DOBYTÍ PODOLAN

356 stran. Brož. KĚ 25.—, váz. KĚ 33.—

U VŠECH KNIHKUPCŮ!